

Tlaleho E Lekotsweng Botjha Ya
Kharikhulamo Ya Naha
Bakeng Sa Dikereiti R - 9
(Dikolong)

Dipuo
Sesotho
Puo Ya Tlatsetso 2

DEPARTMENT OF EDUCATION
(LEFAPHA LA THUTO)

E phatlaladitswe ke
Lefapha laThuto

Sol Plaatjie House
123 Schoeman Street
Private bag X895
Pretoria 0001
Afrika Borwa

Mohala: +27 12312- 5911
Fekese: +27 12321- 6770

120 Plein Street
Private Bag X9023
Cape Town 8000
Afrika Borwa

Mohala : +27 21465- 1701
Fekese : +27 21461- 8110

<http://education.pwv.gov.za>

© 2002 Lefapha la Thuto

ISBN

Gazzete No: 23406, Vol 443, May 2002

Tokomane ena e lokela hore e balwe e le karolo ya
Tlaleho e Lekotsweng Botjha ya Kharikhulamo ya Naha ya Dikereiti tsa R - 9 (Dikolong)

Tlaleho ena e Lekotsweng botjha ya Kharikhulamo ya Naha e kenyeletsa

1 Tjhebokakaretso

2. Ditleho tse robedi tsa Tikoloho tsa ho lthuta:

Dipuo

Mmetse

Mahlale a Tlhaho

Mahlale a Phedisano

Bonono le Botjhaba

Tlwaetso ho tsa Bophelo

Mahlale a kgwebo le Tsamaiso le

Thekenoloji

THLOKOMEDISO HO MMADI

Lefapha la Thuto le motlotlo ho nehelana ka Tlaleho e Lekotsweng Botjha ya Kharikhulamo ya Naha bakeng sa Dikereiti tsa R-9 ka dipuo tsohle tse 11 tsa semmuso tsa Aforika Borwa.

Tsela ya ho ngola ho ya ka melawana ya puo e itseng le ho fetolela puong e nngwe ke e rarahaneng ka ho fetisisa e bileng e phephetsa. Maamong a mangata tlotlontswe le molawana wa ho bopa dipolelo bakeng sa kharikhulamo di ne di lokela ho ntshetswa pele ke batho ba sebetsang ka ditokomane tsena.

Ditokomane tsena di ile tsa behwa tekong moo ho nang le ditsebi lebaleng la thuto hore di di sekaseke.

Lefapha la Thuto le sheba ditokomane tsena e le qaleho ya tsela ya ho ntlafatsa le ho hodisa Dipuo tsa rona. Re amohela/dumella le ho kgothaletsa batho ba lepatlelong la thuto ho sebedisa ditokomane tsena e le motheo wa kgolo e tswe-lang pele.

MOKGWA WA HO SEBEDISA BUKA ENA

- Bakeng sa tlhahisoleseding e akaretsang sheba:
 - Ho lelekela Tlaleho ya Kharikhulamo ya Naha Kgaolong ya 1 - sena se tla nehelana ka tlhahisoleseding ho Thuto e thehilweng hodima Diphetho, Tlaleho ya Kharikhulamo e lekotsweng botjha bakeng sa Dikereiti tsa R - 9 (Dikolong), le Mananeo a ho Ithuta.
 - Ho lelekela Tikoloho ya ho Ithuta Kgaolong ya 1 - sena se tla nehelana ka selelekela ho Tlaleho ya Tikoloho ya ho Ithuta ho kenyeletsa le matshwao a yona, botebo le Diphetho tsa ho Ithuta.
 - Tekolo bakeng sa Moithuti - kgaolo ena e nehelana ka tataiso ho dintlhatheo tsa tekolo ho Thuto e Thehilweng hodima Diphetho, ho hlalosa tekolo e tswelang pele, le ho nehelana ka mehlala ya ho boloka direkoto/ditlaleho.
 - Manane a tshupiso a nehelana ka kakaretso ya lenane la mantswe le ditlhaloso tsa ona tsa Kharikhulamo le Tekolo.
- Mmele/sebopelo sa buka ena se arotswe ka dikgaolo tse mmalwa. Ho na le kgaolo e le nngwe ya mophato ka mong wa Mokgahlelo/Bente ya Thuto le Thupelo e Akaretsang - Mophato wa Motheo, Mophato o Mahareng le Mophato o Phahameng. E nngwe le e nngwe ya dikgaolo tsena e na le karolwana ya selelekela se sekgutshwanyane, e latelwang ke Maemo a Tekolo bakeng sa Mophato. Ebile ho na le kgaolo ka Tekolo ya Moithuti.
- Maemo a Tekolo a Mophato o mong le o mong a hlaliswa ka tsela e tla etsa hore ho kgonahale hore ho latelwe kgatelopele. Hona ho bolela hore Maemo a Tekolo bakeng sa Mophato ka nngwe a hlahlamantswe hore titjhere a kgone ho bapisa kgatelopele selemo le selemo sena se baka hore ho be le dibaka tse sa ngolwang letho, hobane ha se Maemo a Tekolo kaofela ha wona a nang le ao o ka bapiswang le ona kereiting e nngwe le e nngwe.
- Matshwao a itseng a ya sebediswa ho phatlalla le buka ena kaofela ha yona hore a tataise titjhere ho fumana tlhahisoleseding eo a e batlang. Matshwao ao ke ana:

Maemo a Tekolo

Kereiti/Sehlopha

Diphetho tsa ho Ithuta

DIKAHARE

KGAOLO 1: SELELEKELA 1**HO LELEKELA TLALEHO YA KHARIKHULAMO YA NAHA 1**

Thuto e theilweng hodima Diphetho	1
Tlaleho e Lekotsweng Botjha ya Kharikhulamo ya Naha:	
Tlaleho tsa Tikoloho tsa ho Ithuta	2
Tlaleho e Lekotsweng Botjha Kharikhulamo ya Naha:	
Mananeo a ho Ithuta	3
Kabo ya Nako	3
Tekolo	3
Mofuta wa titjhere o labalabelwang/lebelletseng	3
Mofuta wa moithuti o labalabelwang/lebelletseng	4

HO LELEKELA TIKOLOHO YA HO ITHUTA YA DIPUO - SESOTHO 5

Tihaloso	5
Mokgwa wa ho kenyellelsa Botemengateng	5
Puo ya ho Ithuta le ho Ruta	6
Sepheo/Maikemisetso	6
Matshwao a ikgethang le boholo (tekanyo)	7
Dipuo: ho kopanya tsebo, bokgoni le makgabane	7
Diphetho tsa ho Ithuta tsa Dipuo	7
Kgokahanyo ya diphetho	8
Ho etsa (bopa) le ho hlalosa ditema	8
Ho hokahanya ho ithuta puo: makgabane	9
Ho hokahanya ho ithuta puo: Mehopolo ya sehlooho/Mokotaba	9
Ditokelo tsa botho le toka ya tikoloho	10

KGAOLO YA 2: MOPHATO A MAHARENG (Dikereiti tsa 4-6) 11

SELELEKELA	11
Tsepamiso ya maikutlo	11
Ho hodisa bokgoni puong ya bobedi ya tlatsetso ka hanyane	11
Ho kgothalletsa ho ithuta ho etsehang kapa ho sebetsehang le ho ithuta ha ka nako tsohle	12

DIPHETHO TSA HO ITHUTA	12
Sepheho sa ho lthuta sa 1: Ho Mamela	12
Sepheho sa ho lthuta sa 2: Ho Bua	12
Sepheho sa ho lthuta sa 3: Ho Bala le ho Boha	12
Sepheho sa ho lthuta sa 4: Ho Ngola	13
Sepheho sa ho lthuta sa 6: Sebopeho sa Thutapuo le Tshebediso	13

MAEMO TEKOLO LE DITEMA	13
Ditema tse kgothaletswang	14
Dipheto tsa ho lthuta	18
Sepheho sa ho lthuta sa 1: Ho Mamela	18
Sepheho sa ho lthuta sa 2: Ho Bua	20
Sepheho sa ho lthuta sa 3: Ho Bala le ho Boha	24
Sepheho sa ho lthuta sa 4: Ho Ngola	26
Sepheho sa ho lthuta sa 6: Sebopeho sa Thutapuo le Tshebediso	28

KGAOLO YA 3: MOPHATO O PHAHAMENG (DIKEREITI TSA 7-9)	33
---	-----------

SELELEKELA	33
Tsepamiso ya Maikutlo	33
Ditema tse bophahamo bo nepahetseng	34

DIPHETHO TSA HO ITHUTA	34
Sepheho sa ho lthuta sa 1: Ho Mamela	34
Sepheho sa ho lthuta sa 2: Ho Bua	34
Sepheho sa ho lthuta sa 3: Ho Bala le ho Boha	34
Sepheho sa ho lthuta sa 4: Ho Ngola	35
Sepheho sa ho lthuta sa 6: Sebopeho sa Thutapuo le Tshebediso	35

MAEMO A TEKOLO LE DITEMA	35
Ditema tse kgothaletswang	36
Sepheho sa ho lthuta sa 1: Ho Mamela	40
Sepheho sa ho lthuta sa 2: Ho Bua	42
Sepheho sa ho lthuta sa 3: Ho Bala le ho Boha	44
Sepheho sa ho lthuta sa 4: Ho Ngola	46
Sepheho sa ho lthuta sa 6: Sebopeho sa Thutapuo le Tshebediso	48

KGAOLO YA 4: TEKOLO YA MOITHUTI 51**SELELEKELA 51**

Dintlhatheo tsa Tekolo tse Sebediswang ho Thuto e Thehilweng	
Hodima Diphetho	52
Tlhaloso	52
Matshwao a sehlooho	52
Sepheo sa Tekolo	52

TEKOLO E TSWELANG PELE 53

Matshwao a Tekolo e tswelang pele	53
Mawa a Tekolo	54
Mosebetsi e Tlwaelehileng ya Tekolo	55

HO HLOKOMELA TEKOLO 55

Batho ba Hlahlobang	55
Lenaneo la Sekolo la Tekolo	55

HO BOLOKA DIREKOTO 56

Dibuka tsa direkoto	56
Dikhoutu tse tla sebediswang bakeng sa ho hlahlobo	57
Dikhoutu tsa Naha	58
Dipallo tsa tswelopele/kgatelopele	58
Porofaele ya moithuti	58

DIRAPOROTO 59

Tlhalisoleseding e lokelang ho Kenngwa Diraporotong	59
Dikarete tsa ho tlaleha/repota	60

MANANE A TSHUPISO 61

LENANE LA MANTSWE LE DITLHALOSO TSA ONA BAKENG SA KHARIKHULAMO LE TEKOLO	61
--	----

LENANE LA MANTSWE LE DITLHALOSO TSA WONA TSA TIKOLOHO YA HO ITHUTA	64
--	----

KGAOLO YA 1

SELELEKELA

HO LELEKELA TLALEHO YA KHARIKHULAMO YA NAHA

Molaotheo wa Rephapoliki ya Aforika Borwa, 1996 (Act 108 of 1996) o nehelana ka motheo bakeng sa phetoho ya kharikhulamo le ntshetsopele Aforika Borwa. Selelekela sa Molaotheo se hlalosa hore maikemisetso a molaotheo ke ho:

- Phekola dikarohano tsa nako e fetileng le ho bopa setjhaba se thehilweng ka makgabane a demokerasi, toka ya phedisano/boahisani, le ditokelo tsa botho tsa motheo.
- Ntlafatsa boleng ba bophelo ba baahi bohle le ho rarolla bokgoni ba motho e mong le e mong.
- Beha motheo wa setjhaba sa demokerasi se amohelanang, seo ho sona mmuso o theilweng hodima thato ya batho mme moahi e mong le e mong a sireleditsweng ka ho lekana ke molao.
- Ho aha Aforika Borwa e tshwarahaneng ya demokerasi, e nang le bokgoni ba ho nka sebaka sa yona se tshwanetseng jwalo ka naha e ipusang lelapeng la matjhaba.

Thuto le kharikhulamo di nale seabo sa bohlokwa seo di se etsang ho elellwa maikemisetso ao. Kharikhulamo e ikemiseditse ho hlalisa bokgoni bo feletseng ba moithuti ka mong jwaloka moahi wa Aforika Borwa ya lokolohileng.

Thuto e thehilweng hodima Diphetho

Thuto e thehilweng hodima Diphetho e bopa motheo wa Kharikhulamo ya Aforika Borwa. E labalabella ho kgontsha baithuti bohle ho fihlella bokgoni ba bona ka ho phethahala. Sena e se etsa ka ho totobatsa diphetho tse lokelwang ho fihlellwa qetellong ya tsamaiso e nngwe le e nngwe. Diphetho di kgothaletsa tsamaiso thutong. e tsepamisitsweng ho moithuti le e behilweng hodima diketsahalo. Tlaleho e Lekotsweng Botjha ya Kharikhulamo ya Naha e aha diphetho tsa yona tsa ho Ithuta bakeng sa Mokgahlelo wa Thuto le Thupello e Akaretsang bakeng sa Dikereiti tsa R - 9 (bakeng sa dikolo) hodima diphetho tse hlokolosi le diphetho tsa ntshetsopele tse neng di kgothaletswa ke Molaotheo tsa ntshetswa pele ke tsamaiso ya demokerasi.

Diphetho tse hlokolosi/bohlokwa di labalabella baithuti ba tla kgona ho:

- Hlwaya le ho rarolla diqaka mme ba etse diqeto ka ho sebedisa ho nahana ka tshekatsheko le boiqapelo bo tebileng.
- Sebetsa ka katleho le ba bang sehlopheng, mokgatlong le setjhabeng.
- Itlhophisa, ho itaola le ho laola mesebetsi ya bona kapa seo ba se etsang ka boikarabelo le ka bokgoni.
- Bokella, ho manolla; ho hlophisa le ho hlahloba tlhahisoleseding ka tshehollo.
- Buisana ka katleho ka tshebediso ya ditshwantsho/tse bohuwang, matshwao kapa bokgoni ba puo ka mekgwa e fapaneng.

- Sebedisa mahlale/saense le thekenoloji ka katleho mme ka kelohlolo ba bontshe boikarabelo malebana le tikoloho le bophelo ba ba bang.
- Bontsha kutlwisiso ya lefatshe jwalo ka sete ya tsamaiso tse amanang ka ho lemoha hore maemo a ho rarolla diqaka, ha a sebetse a le mang jwalo ka sehlekehleke.

Diphetho tsa ntshetsopele di labalabella baithuti bao hape ba tla kgona ho:

- Nahana le ho batlisisa mefuta e fapaneng ya mawa a ho ithuta ka katleho.
- Ba le seabo jwalo ka baahi ba nang le boikarabelo, bophelong ba setjhaba sa selehae; sa naha le ditjhabeng tsa lefatshe lohle.
- Ba hlokolosi botjhabeng le bokgabaneng ba bonono maemong a fapaneng a phedisano.
- Batlisisa menyetla ya thuto le mesebetsi.
- Ho ntshetsa pele menyetla ya tsa kgwebo.

Dintlha tse kang bofuma, ho se lekalekane, bomorabe, bong, dilemo, ho sa itekanela le diphephetso tse kang lefu la Kwatsi ya bosollathapi (HIV/AIDS) kaofela di susumetsa botebo le mokgwa oo baithuti ba ka bang le seabo ho ithuteng. Tlaleho e Lekotsweng Botjha ya Kharikhulamo ya Naha, bakeng sa dikereiti tsa R - 9 e amohela mokgwa wa ho akaretsa ka ho totobatsa bonyane ba ditlhokeho bakeng sa baithuti bohle. Ditlaleho tsohle tsa Tikoloho tsa ho Ithuta di leka ho bopa tlhokomelo/temoho ya dikamano pakeng tsa toka ya phedisano ditokelo tsa botho, tikoloho e maemong a lokileng, le ho se kgetholle. Baithuti ba bile ba kgothaletswa ho hlahisa tsebo le kutlwisiso ya ho fapana/phatlalla ho unneng ha naha ena, ho kenyeletsa le dikarolwana tsa setso bodumedi le boitshwaro bo amohelhileng ba ho fapana hona.

Tlaleho e Lekotsweng Botjha ya Kharikhulamo ya Naha: Tlaleho tsa Tikoloho tsa ho Ithuta

Tlaleho e Lekotsweng Botjha ya Kharikhulamo ya Naha, bakeng sa Dikereiti/dihlopha tsa R - 9) e bopilwe ka Tjhebokakaretso le Ditlaleho tsa Tikoloho tsa ho Ithuta tse robedi bakeng sa:

- Dipuo
- Mmetse
- Mahlale a Tlhaho
- Mahlale a Phedisano
- Bonono le Botjhaba
- Tlwaetso ho tsa Bophelo
- Mahlale a Kgwebo le Tsamaiso le
- Thekenoloji

Tlaleho e nngwe le e nngwe ya Tikoloho ya ho Ithuta e hlwaya Sephetho sa mantlha sa ho ithuta se lokelwang ho fihlellwa qetellong ya Kereiti ya 9. Hape Tlaleho e nngwe le e nngwe ya Tikoloho ya ho ithuta e totobatsa Maemo a Tekolo a tla thusa ho fihlella Diphetho tsa ho Ithuta. Maemo a Tekolo a ya hlahoswa bakeng sa kereiti ka nngwe mme ho hlahoswa le botebo le bophara ba seo baithuti ba lokelang ho se tseba le ho kgona ho se etsa. Maemo a Tekolo a Tlaleho ya Tikoloho e nngwe le e nngwe ya ho Ithuta a bontsha mokgwa oo ntshetsopele ya dintlathetheo le bokgoni di ka etsahalang kateng ha nako e ntse e tsamaya. Maemo a Tekolo a ka hokahannanga dikereiting tsohle le ho kgabahaya le dikereiti tsohle. Phihlollo ya kamano e nepahetseng/lekaneng pakeng tsa kgokahanyo ho kgabahaya le Tikoloho tsa ho Ithuta (moo ho hlokalang le maemong a nepahetseng a thuto) le kgatelopele ya dintlathetheo ho tloha kereiting e nngwe ho ya ho e nngwe ke tse bohareng ba kharikhulamo ena.

Tlaleho e Lekotsweng Botjha ya Kharikhulamo ya Naha: Mananeo a ho Ithuta

Tlaleho e Lekotsweng Botjha ya Kharikhulamo ya Naha e ikemiseditse ho phahamisa boikemisetso le boiphihlello matitjhereng, a tla beng a ikarabella ho tlhahiso ya Mananeo a bona a ho Ithuta. Bakeng sa ho tshehetsa tsamaiso ena Lefapha la Thuto le nehelana ka leano la ditataiso le itshetlehleng ho Tlaleho enngwe le e nngwe ya Tikoloho ya ho Ithuta. Diporofensi di tla hlahisa dtataiso tse ding moo ho hlokalang bakeng sa ho kenyeletsa maemo a fapaneng.

Dintlhatheo le bokgoni tsa motheo tsa Tlaleho tsa Tikoloho tsa ho Ithuta tsa Tlaleho e lekotsweng Botjha ya Kharikhulamo ya Naha di tjhaella Mananeo a ho Ithuta monwana. Jwalo ka ha Tikoloho tsa ho Ithuta di nehelana ka dintlhatheo, bokgoni, le makgabane tse lokelwang ho fihlellwa kereiting ka nngwe, Mananeo a ho Ithuta a totobatsa botebo ba ho Ithuta le diketsahalo tsa Tekolo bakeng sa mophato ka nngwe. Mananeo a ho Ithuta a bile a nale dipallo tsa tshebetso tse nehelanang ka sekgahla le tatelano ya diketsahalo tsena selemo le selemo, mmoho le mehlala ya ho mekgwa ya ho rala dithuto tse ka kenngwang tshebetsong nako e nngwe le e nngwe.

Mophatong wa Motheo, ho na le Mananeo a mararo a ho ithuta: Ho Ruteha, Tsebo ya Dipalo le Bokgoni ho tsa Bophelo. Mophatong o Mahareng, Dipuo le Mmetse di dula e nngwe le e nngwe e le lenaneo le ikemetseng la ho ithuta. Mananeo a mang a ho Ithuta a ka kopanngwa ke dikolo ka ho tjhaellwa monwana ke mafapha a thuto a diporofensi. Diporofensi ka botsona di ka hlahisa diqeto tsa porofensi yohle bakeng sa ho kopanngwa ha mananeo a ho ithuta Mophatong o Mahareng. Mophatong o Phahameng ho na le mananeo a ho ithuta a robedi, a itshetlehleng hodima Ditikoloho tsa ho Ithuta. Kabo ya nako e behilwe bakeng sa Tikoloho e nngwe le e nngwe ya ho Ithuta Dikereiting le Mephatong yohle.

Kabo ya nako

Kabo ya nako ke diporosente tsa dihora tse lokelwang ho behellwa ka thoko bakeng sa ho ruta ho hlophisitsweng. Bekeng e nngwe le e nngwe ya sekolo, matitjhere a sekolong dihora tse 35; dihora tseo ba rutang ka tsona di tla fapana mephatong e fapaneng. Mophatong wa Motheo, ho lokela hore ho be le dihora tse 22,5 tsa ho ruta dikereiting tsa 1 le 2, le dihora tsa ho ruta tse 25 kereiting ya 3. Mophatong o Mahareng, ho tla ba le dihora tse 26,5 tsa ho ruta. Mophatong o Phahameng, kereiti ya 7 e tla ba le dihora tse 26,5 mme dikereiti tsa 8 le 9 di tla ba le dihora tse 27,5 tsa ho ruta.

Tekolo

Tlaleho e nngwe le e nngwe ya Tikoloho ya ho Ithuta e kenyeletsa karolo e hlophisitsweng hantle ka tekolo. Sebopeho se itshetlehleng hodima diphetho se sebedisa mekgwa ya hlahlobo e kgonang ho kenyeletsa dintlha tsa fapaneng tsa dintlhatheo. Tekolo e lokela ho nehelana ka dipontsho tsa dipihlello tsa moithuti ka mokgwa o nang le tshusumetso le bokgoni, o bile o netefatsa hore baithuti ba hokahanya le ho sebedisa bokgoni. Tekolo e lokela ho thusa baithuti ho etsa dikahlolo ka ha tshebetso ya bona, ba behe diphetho bakeng sa kgatelopele le ho qhoholotsa ho ntshetsa pele ho ithuta.

Mofuta wa titjhere o labalabelwang/lebelletsweng

Matitjhere ohle le barutisi ba bang ke baphehisi ba sehlooho phetohong ya thuto Aforika Borwa. Tlaleho ena e Lekotsweng Botjha ya Kharikhulamo ya Naha e nale tjhebelo pelo ya matitjhere a rutehileng ka nepo, ba nang le boiphihlelo, ba ikemiseditseng, le ho tsotella. Ba tla kgona ho phethisa mesebetsi e fapaneng e

tshwantshisitsweng ho Tsamaiso le Maemo bakeng sa Matitjhere. Tsena di kenyeletsa ho ba balamodi ba ho ithuta, batoloki le ba ralang Mananeo a ho ithuta le disebediswa, baetellipele, batsamaisa, le baokamedi, baithuti, bafuputsi, le baithuti ba bophelo bohle, ditho tsa setjhaba, baahi, baruti, bahlahlobi, le baipabodi ba mophato kapa tikoloho ya ho ithuta.

Mofuta wa moithuti ya labalabelwang/lebelletsweng

Ho phahamiswa ha makgabane ho bohlokwa, e seng feela molemong wa ho intshetsa pele, empa le ho nnetefatsa hore boitsebahatso ba setjhaba sa Aforika Borwa, bo ahilwe hodima makgabane a fapaneng le ao e neng e le motheo wa thuto ya kgethollo. Mofuta wa moithuti ya lebelletsweng, ke ya tla beng a susumetswa ke makgabane ana mme a etsa dintho ho latela ditabatabelo tsa setjhaba se thehilweng hodima tlhompho ya demokerasi, tekano, seriti sa botho, bophelo, le toka ya phedisano. Kharikhulamo e batla ho bopa moithuti wa bophelo bohle ya nang le boitshepo, ya nang le ho ruteha, tsebo ya dipalo, ya nang le bokgoni bo bongata, ya nang le ho jarelana mofokolo/kutlwelobohloko, ka hlomphe ya tikoloho le bokgoni ba ho ba le seabo setjhabeng jwaloka moahi ya hlokolosi a bile a le mafolofolo.

HO LELEKELA TIKOLOHO YA HO ITHUTA YA DIPUO - SESOTHO

Tlhaloso

- Dipuo tsohle tsa semmuso di le leshome le motso o le mong e leng, Afrikaans; English; isiNdebele; isiXhosa; isiZulu; Sepedi; Sesotho; SiSwati; Setswana; Tshivenda le Xitsonga le.
- Hore e kenyelletsa dipuo tse ding tse amohetsweng ke lekgotla la dipuo la Afrika Borwa (PANSALB) le (SAFCERT) “South African Certification Authority,” Puo ya matshwao le Mongolo wa difofu.

Tikoloho ya ho Ithuta bakeng sa puo ka nngwe ya semmuso ho nehelanwa ka tsona ka dikarolo tse tharo, e nngwe le e nngwe e nale mothamo yona: Puo ya lapeng, Puo ya pele ya tlatsetso le Puo ya bobedi ya tlatsetso. Naheng e nang le dipuo tse ngata jwalo ka Aforika Borwa, ho bohlokwa hore baithuti ba fihlelle boemo bo hodi-mo bonyane puong tse pedi mme ba kgone ho buisana le ba bang ka tse ding.

Mokgwa wa ho kenyelletsa Botemengateng

Tikoloho ya ho Ithuta ya Dipuo e tsamaellana le leano la Lefapha la Thuto la - puo - thutong. Leano lena le fa Makgotla a Taolo ya Dikolo, boikarabelo ba ho kgetha maano a puo a dikolo, a loketseng maemo a tsona mme a tsamaellane le leano la kenyelletso botemengateng. Tlaleho ya Tikoloho ya ho Ithuta ya Dipuo e fana ka tshehetso qetong efe le efe eo sekolo se e etsang. E latela mokgwa wa kenyeletso botemengateng:

- Baithuti bohle ba ithuta puo ya bona ya hae/lapeng le bonyane puo e le nngwe ya semmuso.
- Baithuti ba ba le bokgoni puong ya bona ya tlatsetso, ha ka hlakoreng le leng puo ya bona ya hae/lapeng e bolokilwe e bile e ntshetswa pele.
- Baithuti bohle ba ithuta Puo ya Seaforika bonyane dilemo tse tharo qetellong ya bente ya Thuto le Thupello e Akaretsang. Maemong a mang ho ka ithutwa yona e le puo ya bobedi ya tlatsetso.

Puo ya hae/lapeng, puo ya pele le ya bobedi ya tlatsetso, ho sebetsanwa le tsona ka mekgwa e fapaneng:

- Maemo a tekolo a puo ya hae, a akanya hore baithuti ba tla sekolong ba kgona ho utlwisisa le ho bua puo. A tshehetsa ntshetsopele ya bokgoni bona haholoholo malebana le mefuta e fapaneng ya phadimeho (ho bala, ho ngola, ho boha le phadimeho tse hlokolosi). A fana ka kharikhulamo e matla ho tshehetsa puo ya ho ruta le ho ithuta.
- Puo ya pele ya tlatsetso e akanya hore baithuti ha se hore hakaalo ba na le tsebo ya puo ena ha ba fihla sekolong. Kharikhulamo e qala ka ho aha bokgoni ba baithuti ba ho utlwisisa le ho bua puo ena. Hodima motheo ona e aha phadimeho. Baithuti ba kgona ho fetisa mefuta ya phadimeho, eo ba e fumaneng puong ya bona ya pele ya Tlatsetso. Kharikhulamo e fana ka tshehetso e matla ho baithuti ba sebedisang puo ya bona ya pele ya tlatsetso, e le puo ya ho ruta le ho ithuta ka nako e nngwe mokgahlelong wa Thuto le Thupello e Akaretsang. Qetellong ya sehlopha/kereiti 9, baithuti bana ba lokela hore ba be ba kgona ho sebedisa puo ya bona ya hae, le ya pele ya tlatsetso ka bokgoni le ka boitshepo bakeng sa merero e fapaneng e kenyelletsang le ho ithuta.
- Puo ya bobedi ya tlatsetso e hopoletswe baithuti ba batlang ho ithuta dipuo tse tharo. Puo ya boraro e ka nna ya ba ya semmuso kapa ya baditjhaba. Maemo a tekolo, a netefatsa hore baithuti ba kgona ho sebedisa puo mererong e akaretsang ya kgokahano. A akanya hore ho tla fanwa ka nako e nyenyane puong ya bobedi ya tlatsetso ho ena le ho ya hae kapa ya pele ya tlatsetso.

Tikoloho ya ho ithuta ya dipuo e akaretsa dipuo tsohle tsa semmuso tse leshome le motso o mong e leng:

- Dipuo tsa hae/lapeng;
- Dipuo tsa pele tsa tlatsetso; le
- Dipuo tsa bobedi tsa tlatsetso.

Puo ya ho Ithuta le ho Ruta

Re kgothalletsa hore puo ya moithuti ya hae e sebediswe bakeng sa ho ithuta le ho ruta moo ho kgonehang. Sena se bohlokwa haholo Mophatong wa Motheo moo baithuti ba ithutang ho bala le ho ngola.

Moo baithuti ba lokelang ho fetoha ho tloha puong ya hae, ho ya ho ya tlatsetso bakeng sa ho ithuta le ho ruta, hona ho ralwe ka hloko:

- Puo ya tlatsetso e kenngwe e le thuto ho tloha tlase ka moo ho ka kgonehang.
- Puo ya hae/lapeng e lokela hore e tsamaiswe mmoho le ya tlatsetso ka moo ho ka kgonehang.
- Ha baithuti ba kena sekolo moo puo ya ho ithuta le ho ruta e leng puo ya tlatsetso, matitjhere le sekolo ba etse sebaka ho faneng ka thuso e ikgethileng le ho ithuta ho tlatsetso puong ya tlatsetso, ho fihlela nakong eo moithuti a tla beng a kgona ho ithuta ka tshwanelo ka Puo ya ho Ithuta le ho Ruta.

Sepheo/Maikemisetsa

Dipuo ke tshiya tsa maphelo a rona. Re hokahana le ho utlwisisa lefatshe la rona ka puo. Ka hoo puo e fana ka sebopeho boitsebahatsong le tsebong ya rona.

Dipuo di sebetsa mererong e mengata e hlahellang ho Tlaleho ya Tikoloho ya ho Ithuta Dipuo. Tsena ke:

- *Bakeng sa motho* - ho ntshetsa pele le ho boloka boitsebahatso, ho boloka dikamano lapeng le setjhabeng, le bakeng sa ho intshetsa pele le boithabiso.
- *Kgokahano/Puisano* - ho buisana ka tshwanelo le ka bokgoni maemong a fapaneng a phedisano.
- *Thuto* - ho bopa disebediswa tsa ho nahana le ho fana ka mabaka, le ho fana ka tlhahisoleseding.
- *Kananelo ya botle* - ho qapa, ho bapala ka menahano ka ditema tsa phetelo, tse bohuwang le tse ngolwang.
- *Botjhaba* - ho utlwisisa le ho ananela dipuo le botjhaba bo fapaneng mmoho le lefa le fuperweng ke tsona.
- *Dipolotiki* - ho phephetsa matla, ho susumelletsa batho ntlheng kapa mohopolong o itseng, ho beha ba bang dibakeng tse itseng, le ho ntshetsa pele, ho boloka le ho fetola boitsebahatso.
- *Tshekatsheko e tebileng* - ho utlwisisa dikamano pakeng tsa puo, matla le boitsebahatso, le ho phephetsa tsebediso ya tsena moo ho hlokehang, le ho utlwisisa sebopeho se fetohang sa botjhaba le ho hanyetsa tshusumetso le ho beha dibakeng/ditulong moo ho hlokehang.

Matshwao a ikgethang le boholo (tekanyo)

Tikoloho ya ho ithuta ya Dipuo e na le seabo sefe kharikhulamong?

- E ntshetsa pele ho bala le ho ngola, e leng motheo wa bohlokwa wa mefuta e fapaneng ya bokgoni.
- Ke mokgwa oo ka ona dithuto tse ding di ka rutwang ka hara kharikhulamo jwalo ka mmetseng le thutong ya mahlale a phedisano.
- E kgothalletsa kutlwisiso ya ho tswakana ha botjhaba bo sa tshwaneng, le ho fumana ntlhakemo tse ding le kutlwisiso e hlokolosi ya mohopolo wa botjhaba.
- E tsosolosa boinahanelo le ketsahalo ya boiqapelo mme ka ho etsa jwalo, dipheo tsa bonono le botjhaba di ntshetswa pele.
- E fana ka tsela ya ho tsamaisa tsebo le ho phahamisa dipheo tse ngata tsa thuto ya mahlale, thekenoloji le thuto ya tikoloho.
- E ntshetsa pele disebediswa tsa bohlokwa ho beng moahi ya nang le boikarabelo.

Dipuo: ho kopanya tsebo, bokgoni le makgabane

Ho na le diphetho tsa ho ithuta tse tshelletseng tsa mantlha.

- Diphetho tse nne tse qalang di akaretsa mefuta e mehlano e fapaneng ya bokgoni (ho mamela, ho bua, ho bala, ho boha le ho ngola).
- Sephetho sa bohloko se amana le tshebediso ya dipuo bakeng sa ho nahana le ho fana ka mabaka, e leng ho bohlokwa bakeng sa Puo ya ho Ithuta le ho Ruta.
- Sephetho sena ha se a keyeletswe kharikhulamong bakeng sa puo ya bobedi ya Tlatsetso, kaha maikemisetso a yona ha se ho lokisetsa baithuti ho sebedisa puo eo jwaloka puo ya ho ithuta le ho ruta.
- Sephetho sa botshelela se amana le tabataba ya puo - medumo, mantswe le thutapuo - ditemeng. Tsebo ena e kenngwa tshebetsong ka bokgoni ba puo bo hlalotswang diphethong tse ding.

Diphetho tsena di ngotswe hore di fane ka mefuta e ikgethileng ya tsebo le bokgoni, le ho di etsa hore di hlake di be di utlwisishe. Leha ho le jwalo, ha re sebedisa puo, re hokahanya tsebo, bokgoni le makgabane ho itotobatsa. Motheo wa sehloho wa Tlaleho ya Tikoloho ya ho ithuta ya Dipuo ke kgokahanyo ya dikarolo tsena tsa puo ka ho bopa le ho hlalosa ditema.

DIPHETHO TSA HO ITHUTA TSA DIPUO

Sephetho sa ho Ithuta sa 1: Ho Mamela

Moithuti o kgona ho mamela hore a fumane tlhahisoleseding, boithabiso le ho arabela ka tshwanelo le ka tshakatsheko e tebileng maemong a fapaneng.

Sephetho sa ho Ithuta sa 2: Ho Bua

Moithuti o kgona ho buisana ka boitshepo le nepahalo ka puo e buuwang maemong a fapaneng.

Sepheho sa ho Ithuta sa 3: Ho Bala le ho Boha

Moithuti o kgona ho bala le ho boha, hore a fumane tlhahisoleseding le boithabiso hape a arabele ka bohlokolosi bokgabaneng ba botjhaba le ba maikutlo ditemeng tsa ho ithuta.

Sepheho sa ho Ithuta sa 4: Ho Ngola

Moithuti o kgona ho ngola ditema tse fapaneng tsa dintlha le tsa boiqapelo bakeng sa mererong e mengata e phatlaletseng.

Sepheho sa ho Ithuta sa 5: Ho Nahana le ho Fana ka Mabaka

Moithuti o kgona ho sebedisa puo ho nahana, ho fana ka mabaka, ho fumana, ho hlophisa le ho sebedisa tlhahisoleseding bakeng sa ho ithuta.

Sepheho sa ho Ithuta sa 6: Sebopeho sa Thutapuo le Tshebediso

Moithuti o a tseba mme o kgona ho sebedisa medumo, mantswe le thutapuo ho bopa le ho hlalosa ditema.

Kgokahanyo ya diphetho

Ho mamela le ho bua, ho bala le ho boha, ho ngola, ho nahana le ho fana ka mabaka, le tsebo ya medumo, mantswe le thutapuo, le ha di hlahiswa jwalo ka diphetho tse arohaneng, di hokahannngwe ha o ruta le ha o hlahloba.

Mehlala

Baithuti:

- Ba mamela mofuta o itseng wa tema (j.k. tlhaloso ya ketsahalo e tswelang jwalo ka ho rafuwa ha kgauta kapa ho etswa ha pampiri);
- Ba bala le ho manolla matshwao a sehlooho a tema e nngwe ya mofuta wona oo (j.k. ho sebedisa lekgathe lejwale, leetswa, ba sebedisa mantswe a hokelang a kang 'ya pele', 'e latelang', 'e be');
- Ba rala le ho bopa tema e ntjha ya wona mofuta oo, ho kenyelletswa le ditshwantsho tse sebopehong sa mmapa wa tlhalohanyo.

Ho etsa (bopa) le ho hlalosa ditema

Ho kgona ho bopa le ho hlalosa ditema, baithuti ba hloka tsebo ka puo, tsebo ka ditema, le bokgoni bo fapaneng ba puo le mawa.

Ditemana e ka ba tsa:

- molomo, j.k. puo;
- tse ngolwang, j.k. lengolo;
- tse kopantseng tse ngotsweng le tse bohuwang, j.k. papatso;
- diphatlalatsi tsa ho phatlalatsa melaetsa le tsebo, j.k. filimi kapa tema ya thelebeshe.

Tsebo ya puo le ditema e kenyelletsa tsebo ka:

- Maemo - sepheo, sehlooho le bamamedi;
- Sebopeho sa tema, j.k. ya thothokiso kapa ya papatso;
- Ditlwaelo le mekgwa ya phedisanong e amanang le puo, j.k. ka moo o dumedisang batho ka dipuo tse fapaneng;
- Thutapuo, medumo le tlotlontswe ya puo;
- Ho ngola le ho peleta temeng e ngotsweng;
- Ditshwantsho le moralo temeng e bohuwang.

Ho hokahanya ho ithuta puo: makgabane

Ditema tsohle di jere/fupere makgabane a ka bang molemo (j.k. demokerasi) kapa a seng molemo/a hanyetsang (j.k. a kgethollang ka bong le ka ho ya ka botjhaba). Makgabane ana ka mehla ha a totobala. Baithuti ba lokela ho ela hloko le ho ka sekaseka makgabane a teng ditemeng tseo ba di balang le ho di boha, le ho tseo ba ipopelang tsona.

Ha ba sekaseka, moo ho kgonehang, ba phephetse makgabane a fumanwang ditemeng tsa molomo, tse bohuwang le tse ngolwang, baithuti ba tla:

- Ithuta ka moo ditema di hlahisang lehlakore le itseng la batho le diketsahalo.
- Ntshetsa pele bokgoni bo hlokolosi ba ho hlahloba, ha ho kgoneha ba hanane le mehopollo ena le makgabane a amanang le yona.
- Ba lemoha ka moo ba hlahisang makgabane a bohlokwa ditemeng tseo ba iketseditseng tsona - ho etsa mohlala: mamellano, tlhompho, boithabiso, botle, ho qabola, ho tla papadi, ho se thabe, kgalefo.

Ho hokahanya ho ithuta puo: Mehopollo ya sehlooho/Mokotaba

Ho ithuta puo ho ka nna ha hokanngwa ka mokotaba e fapaneng. Tshebediso ya mokotaba e dumella moithuti ho eketsa tlotlontswe e amanang le sehlooho.

Kgetho e entsweng hantle ya mokotaba le dihlooho e tsosolosa thahasello ya moithuti. Ho fihlella sena o lokela ho leka ho:

- Fumana tekatekano dihloohong le ho mokotaba e fapaneng e tsosang thahasello ya banana le bashanyana, ya baithuti ba mahaeng le ba ditoropong - le dihlooho tse kopanyang baithuti ba dikarolo tsena;
- Kgetha dihlooho tse tsamaellanang le maphelo a baithuti, hape di ba tlosa hore ba fete ho tseo ba seng ba ntse ba di tseba. Ho teha ka mohlala, ba ka ithuta ka dinaha le ka mefuta e fapaneng ya botjhaba;
- Kgetha mokotaba le dihlooho tse hokanang le Diphetho tsa Bohlokwa le tsa Ntshetsopele. Ho teha ka mohlala, baithuti ba sebetsana le dintlha tsa bohlokwa tsa ditokelo tsa botho le tikoloho tse kang, bofutsana, HIV/AIDS, ditokelo tsa mobu/naha le ho ba basebedisi ba dintho/bosebedisi ba dintho.

Ditokelo tsa botho le toka ya tikoloho

Dipuo ke sesebediswa sa bohlokwa sa ho fihlella ditokelo tsa botho le toka ya tikoloho. Ka tshebediso ya maemo a tekolo, Tlaleho ya Tikoloho ya ho Ithuta ya Dipuo, e labalabela ho ntshetsa pele sesebediswa sena ho fihlella bokgoni ba sona bo felletseng. Baithuti ba lokela ho ba dibui tsa boitshepo puong tse pedi (kapa ho feta), tse nang le disebediswa tsa bohlokwa tsa ho utlwisisa lefatshe la bona le ditema tse buuwang le tse ngotsweng ka lona. Ba lokela hore ba kgone ho manolla ditema tsena mme ba kgone ho di ngola hape ka tsela tse tla hodisa kgonahalo malebana le ditokelo tsa botho le toka ya tikoloho.

KGAOLO YA 2

MOPHATO O MAHARENG

(KEREITI TSA 4-6)

SELELEKELA

Sepheo sa ho ithuta puo ya bobedi ya tlatsetso; ke hore motho a kgone ho buisana, le ho sebedisana ka katleho le baahi ba bang ba Afrika Borwa. Letshwao le supang motho hore ke moahi wa mmakgonthe wa Afrika Borwa, ke ha motho a kgona ho bua dipuo tse ngata. Sepheo sa kakaretso e lokela ho ba hore moithuti a be le boitshepo ba ho sebedisa puo; haholoholo ha ho buisanwa, e leng hore a thabele ho fetoha ho tloha puong e nngwe ho ya ho e nngwe. Ho lokela hore ho be le letshwao le matla la ho nyakalatsa le ho thabisa moithuti, ha ka lehlakoreng le leng ho hatellwa tlhompho ya puo le botjhaba. Seo ba ithutang sona, se lokela ho ba thusa hore ba kgone ho phedisana le ma-Afrika Borwa a buang puo ya bobedi ya tlatsetso.

Baithuti ba ka ithuta puo ya baditjhaba e kang Sefora kapa Sejeremane, Searabo kapa Sehindu, e le puo ya bona ya bobedi ya tlatsetso. Sena se tla etsa hore ba kgone ho hokahana le batho ba karalo tse ding tsa Aforika le lefatshe. Se ka ba lokisetsa ho sebetsa ho tsa bohahlaodi. Puo e ka ba lefa kapa puo ya bodumedi e tla bopa karolo ya bona ya boitsebahatso.

Tsepamiso ya maikutlo

Baithuti ba qalang ho ithuta puo ya bobedi ya tlatsetso, ba se ba kgona ho bala le ho ngola mme ba ithutile haholwanyane ka boithuto ba puo. Ba ka sebedisa seo ba se tsebang ha ba ne ba ithuta puo ya pele ya tlatsetso; le seo ba se tsebang ka ho bala le ho ngola ha ba ithuta puo e ntjha. Ba mohatong oo ba ka qoholland, le ho sekaseka dipaterone tsa puo le ho sebedisa melao ya thutapuo. Qalong ba tla utlwisisa ho ho ngata ho feta hoo ba ka ho hlahisang. Ho bala le ho boha ha bona puong ya bona ya (lapeng), ho tla be ho le hantle mothating ona - phephetso ya bona e tla be e le ho hodisa bokgoni ba ho bua puo ya bona ya bobedi ya tlatsetso, e le hore ba tle ba kgone ho kenya tshebetsong mefuta ena ya bokgoni.

Ho hodisa bokgoni puong ya bobedi ya tlatsetso ka hanyane

Ho bala le ho ngola ho baithuti bana, e tla ba mkgwa wa bohlokwa wa ho momahanya puo e buuwang, e tiiswa mehopolong le ho bopeng mawa a ho ithuta. Ho bala haholo kapa ho ekeditsweng, ho tla ba bohlokwa haholo ho bona, hobane ho tla aha tsebo ya bona ya tlotlontswe le ya sebopeho sa puo. Dibuka tse kgethetsweng sehlopha kapa tse hlophilweng ho ya ka maemo, le dikhomiki tse bonolo di tla ba le seabo sa bohlokwa. Baithuti ba lokela ho ba le boitshepo ba hore ba kgona ho ithuta puo ya tlatsetso. Hona ho bolela hore qalong ba se ke ba lebellwa ho bua le ho ngola haholo, empa ba mamele haholo puo ha e buuwa, ba tle ba utlwe sehalo sa yona boemong bo loketseng. Mesebetsi eo ba e fuwang e be e kgonehang, e thusang baithuti ho momahanya tshebediso ya bona ya puo ya bobedi ya tlatsetso. Ha ho nako e ngata kharikhulamong e abelwang puo ya bobedi ya tlatsetso. Ka hoo baithuti ha ba no lebellwa ho sebedisa puo bakeng sa ho ho nahana le ho fana ka mabaka - ka lebaka leo, ha re kenye Sepheo sa ho Ithuta sa 5 bakeng sa puo ya bobedi ya tlatsetso.

Ho kgothalletsa ho ithuta ho etsehang kapa ho sebetsehang le ho ithuta ha ka nako tsohle

Leka ho kgothalletsa baithuti ho:

- Shebella mananeo a theleleshene le ho mamela radio puong ya bobedi ya tlatsetso;
- Tswa le ho sebedisa puo sekolong le setjhabeng ka kakaretso. Baithuti ba na le hona ho ithuta puo ena ka katleho, ha ba ka fumana mekgwa ya ho boha, ho mamela, e le karolo ya diketso tsa bona tsa letsatsi le letsatsi.

Sekolo se lokela ho hlahisa maemo a tla kgothalletsa tshebediso ya dipuo tse ngata, tse tshehetswang di bile di amohelwa e le tsa bohlokwa.

Phaposi moo ho rutwang puo ya bobedi ya tlatsetso; baithuti ba lokelwa ho thuswa ho:

- Hodisa mawa a bona a ho ithuta puo, le ho;
- Utlwisisa hore ho ithuta dipuo tse ntjha ke karolo ya boithuto ba bophelo bohle;
- Tebisa kutlwisiso ya bona le kananelo ya molemo wa botemengata le botjhaba bo tswakaneng.

DIPHETHO TSA HO ITHUTA

Sepetho sa ho ithuta sa 1: Ho Mamela

Moithuti o mamela ho fumana tlhahisoleseding, boithabiso le ho arabela ka tshwanelo le ka tshekatsheko e tebileng maemong a fapaneng.

Ho mamela haholo puo ya tlatsetso e qapodiswang boemong bo loketseng, ho etsa motheo wa ntshetsopele ya mefuta yohle ya bokgoni. Mefuta ya maemo le dikarabelo tsa baithuti e tla ba tse haellang qalong.

Sepetho sa ho ithuta sa 2: Ho Bua

Moithuti o kgona ho buisana ka boitshepo le ka nepahalo ka puo e buuwang maemong a fapaneng.

Baithuti ba tla ba le boitshepo ba ho hlahisa maikutlo a bona maemong a mefutafuta a haellang qalong. Qalong, hona ho tla sebediswa feela puong e nang le melao ya sebopeho se itseng (j.k. ditumediso). Ka ho mamela ba tla kgona ka hanyane ho sebedisa puo ka boiqapelo. Ka ho kopana le ho buisana le beng ba puo (bao puo eo e leng ya bona ya lapeng), ba tla ba le boiphihlelo/boitemohelo ba botemengata jwalo ka mekgwa wa ho intlafatsa boyeneng le phedisanong le ba bang.

Sepetho sa ho ithuta sa 3: Ho Boha le ho Mamela

Moithuti o kgona ho bala le ho boha, ho fumana tlhahisoleseding le boithabiso hape a arabele ka bohlokolosi ho bokgabane ba botjhaba le ba maikutlo ditemeng tsa ho ithuta.

Qalong puo e ditemeng e tla ba bonolo haholo. Ho bala ditema tse hlophisitsweng kapa tse behilweng ka hloko ho ya ka boemo ba tsona, ke hwa bohlokwa ntshetsopeleng ya puo, haholoholo tlotlontsweng. Le mona ho bala e ntse e le motheo wa ho ngola.

Sepheho sa ho ithuta sa 4: Ho Ngola

Moithuti o kgona ho ngola ditema tse fapaneng tsa dintlha le tsa boiqapelo bakeng sa merero e mengata e phatlalletseng.

Baithuti ba tla ngola ditema tse bonolo bakeng sa ho hokahana (j.k.melaetsa) Ka thuso ya mehlala ya dibopeho, ba tla kgona ho etsa mosebetsi o mongata wa boiqapelo.

Ela hloko:

- Ha ho na Sepheho sa ho Ithuta sa 5 - sheba karolo ya Tsepamiso ya maikutlo

Sepheho sa ho ithuta sa 6: Sebopeho sa Thutapuo le Tshebediso.

Moithuti o a tseba mme o kgona ho sebedisa medumo, tlotlontswe le thutapuo ya puo ya tlatsetso.

Medumo, thutapuo le tlotlontswe ke metheo ya puo. Di rutwe mmoho le tse ding mme di hokahanngwe le ho bala, ho mamela le ho bua.

MAEMO A TEKOLO LE DITEMA

Dikarolong tse latelang, Maemo a Tekolo a sephetho ka seng ho tla nehelanwa ka wona sehlopheng/kereiting kang. Mehlala ya ditema tse ka sebediswang bakeng sa ho ithuta puo ka tsela e hokahantsweng ho fanwe ka yona. Mehlala ena ha se yona feela, o ka eketsa ho ena ka ho kgetha ditema tse loketseng ebile di fumaneha.

Sehlopha/Kereiti ya 4

Ditema tse Kgothaletswang

Tsa molomo:

- Ditaello tse bonolo tse kgutshwanyane
- Dipale tse bonolo tse kgutshwanyane
- Ditema tse kgutshwanyane tsa dintlha
- Meqoqo e mekgutshwanyane, e bonolo ka dihlooho tse tlwaelehileng
- Ditshwantshiso tse bonolo
- Dipapatso tsa seya lemoya

Tse ngolwang/tse bohawang:

- Dipale tsa ditshwantsho tse nang le dihlooho tse bonolo
- Tatellano ya ditshwantsho tsa khomiki
- Dipapatso tse bonolo
- Lenane le bonolo la dipotso tse reretsweng se itseng le diforomo
- Dibuka tsa dipatlisiso bakeng sa ho ithuta puo:
 - Bukantswe ya puo e le nngwe le ya puo tse pedi
 - Bukakgakollo

Diphatlalatsi tse hangata tse fetisang tlhahisoleseding le tsebo:

- Diqotso tse kgutshwanyane ho tswa mananeong a TV

Sehlopha/Kereiti ya 5

Ditema tse Kgothaletswang

Tsa molomo:

- Diphetelo
- Ditaelo
- Dipale tse bonolo
- Ditema tse kgutshwanyane tsa dintlha
- Meqoqo e mekgutshwanyane, e bonolo ka dihlooho tse tlwaelehileng
- Ditshwantshiso tse bonolo
- Dipapatso tsa seyalemoya

Tse ngolwang/tse bohawang:

- Dipale tsa ditshwantsho tse nang le dihlooho tse bonolo
- Tatellano ya ditshwantsho tsa khomiki
- Dipale tse bonolo (ho kenyeletswa le ditema tse reretsweng boemo bo itseng.
- Ditema tse bonolo tsa dintlha (ho kenyeletswa le ditema tse reretsweng boemo bo itseng)
- Dipapatso
- Lenane le bonolo la dipotso tse reretsweng se itseng le diforomo
- Ditema tsa nnele tse bonolo (j.k. dikaretetsa ditumediso; manane a tse ilo rekwa; diresiti tsa maberikeleng)
- Dibuka tsa dipatlisiso bakeng sa ho ithuta puo:
 - Bukantswe ya puo e le nngwe le ya puo tse pedi
 - Bukakgakollo

Diphatlalatsi tse hangata tse fetisang tlhahisoleseding le tsebo:

- Diqotso tse kgutshwanyane ho tswa mananeong a TV
- Dipapatso tsa TV

Sehlopha/Kereiti ya 6

Ditema tse Kgothaletswang

Tsa molomo:

- Diphetelo
- Ditaelo
- Ditshupisi
- Dipale
- Ditema tsa dintlha
- Meqoqo ka dihlooho tse tlwaelehileng
- Ditshwantshisi/bonketsisane
- Diphatlalatso tsa seyalemoya/tsa bolepi

Tse ngolwang/tse bohawang:

- Tatellano ya ditshwantsho tsa khomiki
- Dipale (ho kenyeletsa le ditema tse hlophisitsweng)
- Dipapatso
- Ditema tse kgutshwanyane tsa nnete (ho bala dinaledi tsa bolepi)
- Lenane la dipotso tse reretsweng se itseng le diforomo
- Diphousetara
- Dithothokiso tse bonolo
- Dikhathunu
- Metlae
- Dibuka tsa dipatlisiso bakeng sa ho ithuta puo:
 - Bukantswe ya puo e le nngwe le ya puo tse pedi
 - Bukakgakollo

Diphatlalatsi tse hangata tse fetisang tlhahisoleseding le tsebo:

- Diqotso tse kgutshwanyane ho tswa mananeong a TV
- Dipapatso tsa TV
- Mananeo a puo a dipatlalatsi tse ngata tsa tlhahisoleseding a teng ho CD-ROM (moo di leng teng)

Sehlopha/Kereiti ya 4

Sepheho sa ho lthuta 1

HO MAMELA

Moithuti o kgona ho mamela ho fumana tlhahisoleseding, boithabiso le ho arabela ka tshwanelo le ka tshekatsheko e tebileng maemong a fapaneng.

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Bontsha kutlwisisa ya ditaelo ka ho arabela/ bontsha ka diketso.
- Utlwisisa le ho araba dipotso tse bonolo (j.k. Lebitso la hao o mang? O dula kae? Lemo tsa hao di kae? Na o na le bana beno?).
- Bontsha kutlwisiso ya pale e kgutshwanyane haholo, e bonolo kapa tema ya dintlha ka ho araba dipotso tse bonolo.
- Bontsha kutlwisiso ya ditema tse kgutshwanyane tsa nnete tsa molomo (j.k. pina e bonolo e tummeng) ka ho araba dipotso tse hloakang dikarabo tsa E/Tjhe, dikarabo tse kgutshwanyane kapa ka ho tlatsa mantswe temeng e ngotsweng.
- A bontsha hore o tseba medumo ya puo ka ho:
 - kgetholla pakeng tsa mantswe a kang; hama/hana; roma/rona.
- Qala ho hlokomela matshwao a mang a sehalo le kगतello.
- Ngola piletso e bonolo e kgutshwanyane.

Sehlopha/Kereiti ya 5

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a ka ho:

- Mamela a nto phethisa ditaelo.
- Mamela le ho araba dipotso tse bonolo (j.k. Dijo tseo o di ratang haholo ke dife? Na o tseba ho bapala morabaraba?).
- Mamela dipale tse kgutshwanyane, tse bonolo.
- Mamela ditema tse kgutshwanyane tsa nnete (pina e tsejwang haholo, papatso ya TV kapa ya rading), a araba dipotso tsa molomo, mme a tlat-sa tjhate e bonolo kapa daekeramo.
- Kgona ho kgetholla medumo ya puo (e bohlokwa bakeng sa qapodiso ho bala le ho ngola).
- Qala ho hlokomela matshwao a bohlokwa a kgethollang sehalo le kगतello ya mantswe.
- Kgona ho ngola piletso e kgutshwanyane.

Sehlopha/Kereiti ya 6

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Mamela le ho arabela tatellano ya ditaelo tse rarahaneng (j.k. ka moo o ka bapalang papadi).
- Mamela le ho arabela ho dipotso tse bonolo (j.k. Ana o kile wa etela Motse Kapa? Sebini seo o se ratang haholo ke mang?).
- Mamela dipale le ditema tse kgutshwane tsa nnete mme a arabe dipotso ka molomo le ka ho ngola.
- Mamela ditema tsa nnete tse kgutshwanyane (tsa bolepi rading kapa TV) a araba dipotso tsa molomo kapa tse ngotsweng kapa a tlat-sa tjhate, daekeramo kapa tema.
- Kgetholla medumo ya puo (e bohlokwa qapodisong, ho ngoleng le ho baleng).
- Qala ho hlokomela dibopeho/matshwao a sehalo le kगतello.
- Ngola piletso.

Sehlopha/Kereiti ya 4

Sepheho sa ho lthuta 2

HO BUA

Moithuti o kgona ho buisana ka boitshepo le ka nepahalo ka puo e buuwang maamong a fapaneng.

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Arabela dipotso tse bonolo ka nepo tse kang (j.k. Lebitso la hao o mang? Lemo tsa hao di kae?).
- Etsa dikopo tse bonolo (j.k. ke kopa ho ya ntlwaneng).
- Botsa motswalle wa hae dipotso (j.k. ho mmotsa ka dintho tseo a di ratang kapa a sa di rateng).
- Utlwisisa ho tshwana le ho se tshwane ha botjhaba (j.k. ka moo motho o dumedisang le ho buisana le batho ka puo ya hae le ka puo tsa tlatsetso).
- Tshwantshisa maemo a itseng a tlwaelehileng (j.k. ho kopana le motswalle e motjha kgetlo la pele).

Sehlopha/Kereiti ya 5

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Araba dipotso tse bonolo ka tshwanelo (j.k. Papadi eo o e ratang ke efe? Letsatsi la hoo la tswalo le ne le le neng?).
- Phetha diketsahalo (j.k. Ka Moqebelo ke ne ke ile toropong. Ka qala ka ho ya posong).
- Etsa diphuputso tse bobebe ka phaposing ya borutelo (j.k. ho leka ho fumana hore baithuti ba rata mofuta ofe wa dijo kapa wa papadi).
- Ntsha maikutlo, o sebedisa moralo o bonolo o jwaloka (ke thabile, hloname, kgathetse); ke ikutlwa ke (thabile, hloname, kgathetse).
- Etsa dikopo tse bontshang tlhompho (j.k. Na nka itekanya dieta tseo hle?).
- Botsa hore a hlakisetswe (j.k. Ha ke utlwisise. Ako hlalose ka kopo hle).
- Utlwisisa ho tshwana le ho se tshwane ha botjhaba (j.k. ka moo o bontshang tlhompho ka puo ya lapeng le ene, ka moo o e bontshang ka puo ya pele le ya bobedi ya tlatsetso).

Sehlopha/Kereiti ya 6

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Araba dipotso ka nepo (j.k. O ka ntshupisa tsela e yang sepetlele?, Seteishene sa mapolesa se haufi se hokae? Tsatsi la hao la tswalo le ne le le neng?).
- Botsa e bile a supisa tsela (j.k. O theosa ka mmila ona. Ha o fihla dirobotong, o thinyetsa ho la leqele).
- Ba le seabo puisanong e bonolo (j.k. ka tsa bolepi).
- Etsa diphuputso tse bonolo tsa ka phaposing ya borutelo (j.k. ho lekola hore lenaneo la TV le ratwang haholo ke lefe).
- Fana ka tlalehopoeletso (j.k. ya diphuputso tseo a neng a di entse ka phaposing ya borutelo).
- Etsa dikopo tse bontshang boikokobetso (j.k. Na e be o ka mpontsha/ntshupisa tsela e yang poliseteishene?).
- Botsa hore a qaqisetswe (j.k. Tshwarelo, ha ke utlwisise. Na o ka bua butle ho feta?).
- Utlwisisa ditshwano le diphapano tsa botjhaba (j.k. ka moo o ka buisanang le motho eo o sa mo tsebang, mme o mo kopa ho o bontsha tsela).

Sehlopha/Kereiti ya 4

Sephetho sa ho lthuta 2
(se tswela pele)

HO BUA

Moithuti o kgona ho buisana ka boitshepo
le ka nepahalo ka puo e buuwang
maamong a fapaneng.

Maemo a Tekolo

Maemo a tekolo kereiting ena a feletse.

Sehlopha/Kereiti ya 5

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Tshwantsha ka diketso maemo a itseng a tlwaelehileng (j.k. tse etswang ha ho uwe toropong ho ya reka).

Sehlopha/Kereiti ya 6

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Tshwantshisa ka terama maemo a itseng a tlwaelehileng (j.k. a kopa ho bontshwa sebaka se itseng, bolepi thelebesheneng).

Sehlopha/Kereiti ya 4

Sephetho sa ho Ithuta 3

HO BALA LE HO BOHA

Moithuti o kgona ho bala le ho boha, ho fumana tlhahisoleseding le boithabiso hape a arabele ka bohlokolosi ho bokgabane ba botjhaba le ba maikutlo ditemeng tsa ho ithuta.

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a ka:

- Bala ditema tse kgutshwanyane ka thuso ya tse bohuwang/ditshwantsho:
 - ho nyalanya mantswa le dipolelo ho ditshwantsho;
 - ho bala papatso;
 - ho bala pale ya ditshwantsho e nang le dihlooho kapa mantswenyana ka tlasa setshwantsho;
 - ho bala dikhomiki;
 - ho bala matshwao tikolohong eo a phelang ho yona (j.k. matshwao a laolang sephethephethe).

- Bala le ho mamela kapa bina pina e bonolo e tsebahalang.

- Sebedisa dibuka tsa patlisiso bakeng sa ho ithuta puo:
 - bukantswe ya puo e le nngwe le ya tse pedi;
 - dibuka tsa patlisiso tsa thutapuo;
 - diphatlalatsi tsa tlhahisoleseding tsa merero e fapaneng moo di leng teng.

- Bala le ho utlwisisa mantswa a ka bang 500 maamong a loketseng qetellong ya Sehlopha sa 4.

Sehlopha/Kereiti ya 5

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Bala ditema tse kgutshwanyane ka thuso ya ditswantsho (j.k. papatso; pale e phetwang ka ditshwantsho tse nang le dihlooho le tatellano ya ditshwantsho tsa dikhomiki).
- Bala dipale tse kgutshwanyane kapa tema e nang le dintlha.
- Bala ditema tse kgutshwanyane tse buang ka ntho tsa nnete (j.k. karete ya ditumediso, lenane la dintho tse tla rekwa; resiti ya lebenkeleng, dihlooho tsa ditaba tsa koranta).
- Bala le ho mamela kapa a bina pina e bonolo e tlwaelehileng.
- Sebedisa dibuka tsa patlisiso bakeng sa ho ithuta puo:
 - bukantswe ya puo e le nngwe le ya tse pedi;
 - dibukakgakollo tsa thutapuo.
- Bala dibuka tse ngata tse hlophilweng ho ya ka maemo a tsona a bonolo le bothata (Ba kgone ho tseba mantswe a pakeng tsa 500 - 1000).
- Bontsha tlotlontswe ya ho bala ya mantswea ka bang 1000 mafelong a selemo.

Sehlopha/Kereiti ya 6

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Bala ditema tse kgutshwane ka thuso ya ditshwantsho (j.k. dipapatso, dipale tsa ditshwantsho tse nang le dihlooho, dikhomiki, dikhathunu, metlae).
- Bala pale e bonolo kapa tema e nang le dintlha (j.k. pampiri e phuthelang CD).
- Bala ditema tse kgutshwanyane tsa nnete (j.k. tsa bolepi tse koranteng, bonohi ba bokamoso ba motho bo bolelwang ke dinaledi, dipina tse ratwang, tse tsebahalang).
- Bala dibuka tse hlophilweng ho ya ka boemo ba tsona tsa mantswe 1000 - 1500.
- Sebedisa dibuka tsa patlisiso bakeng sa ho ithuta puo:
 - bukantswe ya puo e le nngwe le ya tse pedi;
 - dibukakgakollo tsa thutapuo.
- Bontsha tlotlontswe ya ho bala ya bonyane mantswe a 1500 mafelong a selemo.

Sehlopha/Kereiti ya 4

Sepheho sa ho lthuta 4

HO NGOLA

Moithuti o kgona ho bala ditema tse fapaneng tsa dintlha, le tsa boiqapelo bakeng sa merero e mengata e phatlalletseng

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a ka:

- Tlatsa diforomo tse bonolo (j.k. lenane la dipotso tsa patlisiso tse buwang ka yena).
- Ngola puisano e bonolo (j.k. hore a tlatse mantswa a ka dibudulwaneng khomiking).
- Tlatsa dikgeo tse siilweng dipolelong.
- Ngola dipolelo ka ho sebedisa sebopeho seo ba se filweng/mohlala (j.k. ke rata ho... Ha ke rate...).
- Ngola dipolelo ka tlhatlhamano ka sepheo sa ho etsa seratswana.
- Fetolela temana e bonolo; ho tloha puong ya bobedi ya tlatsetso, ho ya puong ya lapeng.
- Kgetholla pakeng tsa mantswa a mabedi a ngolwang ka ho tshwana empa a sa bolele ntho e le nngwe (j.k. nama/nama; bopa/bopa; roka/roka).

Sehlopha/Kereiti ya 5

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Tlatsa diforomo tse bonolo (j.k. lenane la dipotso tse batlang tsebo ka dijo tse ratwang, diaparo, mmino).
- Ngola le ho tshwantshisa puisano e bonolo (j.k. ho reka ho hong lebenkeleng).
- Ngola polelo a sebedisa sebopeho/mohlala (j.k. ke ikutlwa...).
- Beha dipolelo ka tatellano e nepahetseng ho bopa seratswana.
- Peleta mantswe a nang le ditlhaku tse pedi (j.k. omme, lwanne).
- Ho fetolela tema e kgutshwanyane, ho tswa ho puo ya lapeng ho ya ho puo ya hae ya tlatsetso ya bobedi.

Sehlopha/Kereiti ya 6

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Tlatsa diforomo tse bonolo (j.k. lenane la dipotso dipotso malebana le botho ba hae).
- Ngola le ho bapala puisano e bonolo (j.k. ho fana ka ditshupiso tsa tulo/sebaka).
- Ngola thothokiso a sebedisa sebopeho/mohlala o kang (j.k. botaleng o motala, botshong o motsho).
- Ngola seratswana.
- Etsa phousetara (j.k. ho fana ka diphetho tsa diphuputso tse entsweng ka phaposeng ya borutelo, ho bontsha dintho tseo ba di ratang).
- Ho fetolela ditema tse kgutshwane (pina e tlwaelehileng e nang le lehlaso le bonolo) ho tloha puong ya tlatsetso ho ya ho puo ya lapeng a leka ho sebedisa maele a puo).

Sehlopha/Kereiti ya 4

Sepheho sa ho lthuta 6

SEBOPEHO SA THUTAPUO LE TSHEBEDISO

Moithuti o a tseba mme o kgona ho sebedisa medumo, tlotlontswe le thutapuo ya puo ya tlatsetso.

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Qapodisa medumo ya puo e mantsweng (ka ho nepa ho itekanetseng).
- Hatella ho nepahala mantsweng (ka ho nepa ho itekanetseng).
- Hatella ka nepo dipolelong (ka ho nepa ho itekanetseng).
- Kgetholla pakeng tsa mantswe a mabedi a fapanang ka modumo o le mong (j.k. dula/duma; thata/thaba).
- Etsa polelonolo (j.k. Ntja e rata nama).
- Utlwisisa le ho sebedisa lekgathe lejwale (j.k. ke bapala le metswalle ya ka).
- Utlwisisa le ho sebedisa tatolo (j.k. ntate ha a rate nama e kgubedu).
- Utlwisisa le ho sebedisa lethusi 'ka' (j.k. mosuwe a ka o thusa ha o ka mo kopa).
- Utlwisisa le ho sebedise ditaelo (j.k. dulang fatshe!).
- Utlwisisa le ho sebedisa bongata (j.k. ke na le hempe tse pedi; Sello o na le buka tse tharo).
- Utlwisisa le ho sebedisa maemediqho (j.k. yena ha a tle; wena o bua haholo; tsona di shwele).

Sehlopha/Kereiti ya 5

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Sebedisa medumo, tlotlontswe le thutapuo ya puo ya tlatsetso.
- Qapodisa mantse ka nepahalo.
- Nepa kगतello dipolelong hantle.
- Kgetholla phapang mahareng a mantse moo modumo o le mong o tlisang phapano (j.k. bitsa, pitsa).
- Ho kopanya makgethi le mahlalosi a itseng ho bopa polelo e bonolo (j.k. ke letsatsi le letle, hangata ke boha TV bosiu).
- Utlwisisa le ho sebedisa makopanyi (j.k. empa leha, feela).
- Utlwisisa le ho sebedisa lekgathe lekwale letswelli (j.k. o bapalla puleng).
- Utlwisisa le ho sebedisa lekgathe lefetile (j.k. hoseng hona ke tsohile ka hora ya botshelela).

Sehlopha/Kereiti ya 6

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Qapodisa mantse ka ho nepahala ho amohelehang.
- Kgona ho sebedisa kगतello ya mantse le dipolelo ka ho nepahala ho amohelehang.
- Kenyelletsa makgethi le mahlalosi dipolelonolong (j.k. Ho futhumetse, ho moya. pula e na haholo).
- Kopanya dipolelo ka 'le' (j.k. O tla etsa setswalle le motswalle e motjha mme le ye phomolong mmoho).
- Sebedisa lekgathe lekwale lephethi (j.k. o fihlile ha a eso fihle, na o kile wa bona tlou?).
- Sebedisa lekgathe letlang (j.k. e tla na hosane. Tjhe e ke ke. Le tla tjhaba).
- Sebedisa diphelelo (j.k. ha le tjhabile hosasa re tla ya lewatle).

Sehlopha/Kereiti ya 4

Sepheho sa ho lthuta 6 (se tswela pele)

SEBOPEHO SA THUTAPUO LE TSHEBEDISO

Moithuti o a tseba mme o kgona ho sebedisa medumo, tlotlontswe le thutapuo ya puo ya tlatsetso.

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Utlwisisa le ho sebedisa mefuta e fapaneng ya dipotso (j.k. o ya kae? o dula kae? o kena sekolo sefe?).
- Utlwisisa le ho sebedisa mahokedi (j.k. motho o bapala le bana, baithuti ba tseba mosebetsi).
- Ngola tlotlontswe bukantsweng ya hae e nyalanang le diketsahalo tsa ka phaposeng le boitsebahatso).
- Bapala dipapadi tsa mantswa.
- Bontsha tlotlontswe ya ho bala ya mantswa a ka bang 500 ha a qeta sehlopha sa 4.

Sehlopha/Kereiti ya 5

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Utlwisisa le ho sebedisa bongata (j.k. buka/ dibuka).
- Utlwisisa le ho sebedisa mantswa a kopanyang.
- Ngola tlotlontswa bukantsweng ya hae.
- Etsa morabaraba wa mantswa le dipapadi.

- Bontsha tlotlontswa ya ho bala ya mantswa a 1000 qetellong ya sehlopha/kereiti 5.

Sehlopha/Kereiti ya 6

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Ngola tlotlontswa bukantsweng ya hae.
- Qetella morabaraba wa mantswa (j.k. o bonolo).
- Bapala dipapadi tsa mantswa.
- Bopa mantswa (j.k. se + bina = sebini, se + roka = seroki).

- Bontsha tlotlontswa ya ho bala ya mantswa a 1500 qetellong ya sehlopha/kereiti ya 6.

KGAOLO YA 3

MOPHATO O PHAHAMENG

SEHLOPHA/KEREITI 7-9

SELELEKELA

Qetellong ya Mophato o Phahameng, baithuti ba lokela hore ba be ba kgona ho buisana le Maaforika Borwa a mang, ka boitshepo le ka bokgoni, ka puo ya bona ya tlatsetso ya bobedi bakeng sa merero ya bona ya phedisano. Ba kgone ho thusana le beng ba puo ena ka hore ba fetohela puong ya bona moqoqong wa bona. Sena se bontsha tlhompho ya batho ba bang, e bile se etsa hore baithuti ba ikutlwe e le karolo ya setjhaba sa Aforika Borwa. Ka nako ena baithuti ba lokela hore ba be ba na le boitshepo ba ho sebedisa puo ena, haholoholo dipuisanong tsa molomo. Ba lokela ho natefelwa ke ho kgona ho fetoha ho tloha puong e nngwe ho ya ho e nngwe. Ho lokela hore ho be le karolo e matla ya boithabiso le ho inyakalatsa bakeng sa baithuti, ha tlhompho bakeng sa puo le botjhaba di phahamiswa/ntshetswa pele.

Ntlheng ya baithuti ba ithutang puo ya molata, le bona ba lokela ho ba basebedisi ba puo ba nang le boitshepo qetellong ya Mophato o Phahameng. Ba lokela ho ba le bokgoni ba ho sebedisa puo bakeng sa phedisano, ba e bale le ho e ngola ka nepo.

Tsepamiso ya Maikutlo

Baithuti ba lokela hore ba be ba se ba ile ba fumana bokgoni ba motheo puong ya bobedi ya tlatsetso Mophatong o Mahareng. Ba tla ntshetsa pele le ho hodisa bokgoni bona ba bona Mophatong o Phahameng. Qetellong ya sehlopha sa 9, baithuti ba lokela hore ba be ba kgona ho sebedisa puo ka boitshepi le ka bokgeleke bakeng sa dipheo tse ngatanyana tsa phedisano. Ho teha mohlala, ba lokela ho kgona ho buisana ka bolokolohi le baithuti ba bang ba buang puo ena. Ba lokela hore ba kgone ho buisana mohaleng le ho boha mananeo a puo ena a tumeng a TV. Qapodiso ya bona e lokela hore e be e se e ntlafetse, e bile ha ba a lokela ho etsa diphoso tse ngata tsa thutapuo le tlotlontswe. Ba lokela ho ba le tlotlontswe ya mantswe a sa sebedisweng kamehla a ka bang 3000 (mantswe ao ba ka a utlwang empa ba sa a sebedise). Ba lokela ho ba le kananelo ya botjhaba ba puo. Ho teha mohlala, ba lokela ho hlokomela ho se tshwane ha botjhaba le dintho tse thibetsweng ke mokgwa/tlwaelo ya setjhaba, mme ba kgone ho phedisana/tswakana le batho ka tshwanelo le ka tlhompho. Ba ikutlwe ba phuthulohile ho ba le dibui tseo puo ena e leng ya bona ya lapeng.

Sekolo se lokela ho hlahisa tikoloho eo ho yona botemengata bo kgothalletswang, tshhehletswang le ho nkuwa e le ba bohlokwa. Ntlheng ya puo tsa molata, di lokela ho phediswa sekolong, haholoholo ka matsatsi ao botjhaba le setso di ketekwang ka wona. Ho ithuta puo ya tlatsetso ya bobedi, ho lokela hore ho thuse baithuti ho ntshetsa pele mawa a ho ithuta puo le ho utlwisisa hore ho ithuta puo e ntjha, ke karolo ya ho ithuta nakong yohle ya bophelo.

Ditema tse bophahamong bo nepahetseng

Puong ya bobedi ya tlatsetso, dilemo le ditabatabelo di tla ba pelenyana ka boemo ho boemo ba bona ba puo. Ho bohlokwa ho fumana ditema tse bonolo tsa nnete tse tla natefela batjha. Disebediswa tse hlophisitsweng tsa ho bala di na le seabo sa bohlokwa seo di ka se bapalang. Ha baithuti ba bala boemong bo nepahetseng, ba tla fumana puo nakong eo ba ntseng ba bala ka yona.

DIPHETHO TSA HO ITHUTA

Sepheho sa ho ithuta sa 1: Ho Mamela

Moithuti o kgona ho mamela bakeng sa ho fumana tlhahisoleseding, boithabiso le ho arabela ka tshwanelo le ka tshekatsheko e tebileng maemong a fapaneng.

Ho mamela puo ya tlatsetso e ngata, e qapodiswang boemong bo nepahetseng, ho bopa motheo wa ntshetso pele ya bokgoni bohle. Baithuti ba tla kgona ho utlwisisa hanyane hanyane, ditema tse telele tse sa tlwaelehang maemong a fapaneng.

Sepheho sa ho ithuta sa 2: Ho Bua

Moithuti o kgona ho buisana ka boitshepo le ka nepahalo ka puo e buuwang maemong a fapaneng.

Baithuti ba ke ke ba hlola ba itshetleha haholo hodima puo ya sebopeho se itseng khr e latelang melao e itseng (j.k. puo e neng e balwa ka bongata ka ho tshwarwa ka hlooho (ho kerema), j.k. ka moo ho ka kotjwang thuso ka teng moo ho tshelwang mafura a koloi teng) mme ba tla kgona ho sebedisa puo ka boiqapelo hanyane hanyane, ho hlahisa mehopolo ya bona.

Sepheho sa ho ithuta sa 3: Ho Boha le ho Mamela

Moithuti o kgona ho bala le ho boha bakeng sa ho fumana tlhahisoleseding, le boithabiso hape a arabele ka bohlokolosi ho bokgabane ba botjhaba le ba maikutlo ditemeng.

Ho bala ditema tse monate, tse kgethilweng ka hloko boemong bo loketseng, ho bohlokwa bakeng sa ntshetsopele ya puo, haholoholo tlotlontswe. Hape ho bala ke motheo wa ho ngola puong ya tlatsetso. Ho bala ho bohlokwa haholo ho baithuti ba puo ya molata hobane puo e ngotsweng ke mohlodi wa motheo wa ho ipepesa ha bona ka ntle ho phaposi ya borutelo.

Sepheho sa ho ithuta sa 4: Ho Ngola

Moithuti o kgona ho ngola ditema tse fapaneng tsa dintlha le tsa boiqapelo bakeng sa merero e mengata e phatlalletseng.

Baithuti ba tla kgona ho ngola ka bokgeleke le bakeng sa dipheo tse fapaneng.

Sepheho sa ho ithuta sa 6: Sebopeho sa Thutapuo le Tshebediso

Moithuti o a tseba mme o kgona ho sebedisa medumo, tlotlontswe le thutapuo ya tlatsetso.

Medumo, thutapuo le tlotlontswe ke ditshiya tsa puo. Di lokela hore di rutwe maamong a loketseng, mme di hokahangwe le ho bala, ho mamela le ho bua.

MAEMO A TEKOLO LE DITEMA

Dikarolong tse latelang, Maemo a Tekolo a sephetho ka seng ho tla nehelanwa ka wona sehlopheng/kereiting kang. Mehlala ya ditema tse ka sebediswang bakeng sa ho ithuta puo ka tsela e hokahantsweng ho fanwe ka wona. Mehlala ena ha se yona feela, o ka eketsa ho ena ka ho kgetha ditema tse loketseng ebile di fumaneha.

DITEMA TSE KGOThALETSWANG

Kereiti Ya 7

Tsa molomo:

- Dipuisano
- Meqoqo
- Melaetsa
- Dipotso tse reretsweng sepheo se itseng
- Dipale
- Dipina
- Dithothokiso tse phetwang (j.k. pina e binwang ka ho qoqwa)
- Ditlaleho (j.k. tlalehopoeletso bakeng sa
- Ditshwantshiso
- Metlae
- Dipapadi tsa mantswa
- Diqotso tse kgutshwanyane ho tswa ho mananeo a radio

Tse ngolwang/Tse bonwang:

- Dipale
- Dipale tse hlophilweng ho latela boemo kapa dihlopha
- Masedinyana a dimakasine
- Dipapatso
- Melaetsa
- Dikarete tsa ditumediso
- Diposekarete, Mangolo
- Dipapatso
- Morabaraba wa mantswa
- Manane, ditjhate, dikerafo
- Dibuka tsa dipatlisiso (dibukantswe tsa puo e le nngwe le tsa puo tse pedi, dibukakgakolo, le dibuka tsa thutapuo)

Diphatlalatsi tse sebedisetswang dipheo tse ngata:

- Mananeo a TV (j.k. dipale tse sa feleng puong eo ho tsepamisitsweng maikutlo ho yona)
- Dipapatso tsa TV
- Difilimi
- Divideo
- Di CD-ROMO le internete (moo e leng teng)

Kereiti Ya 8

Tsa molomo:

- Dipuisano
- Meqoqo
- Melaetsa
- Dipotso tse reretsweng sepheo se itseng
- Dipale
- Dipina
- Dithothokiso tse phetwang (j.k. pina e phetang pale)
- Ditlaleho (j.k. tlalehopoeletso bakeng sa dipatlisiso tsa phaposing)
- Dipuisano
- Ditshwantshiso
- Metlae
- Dipapadi tsa mantswa
- Diqotso tse kgutshwanyane ho tswa ho mananeo a radio

Tse ngolwang/Tse bonwang:

- Dipale
- Dipale tse hlophilweng ho latela boemo kapa dihlopha
- Masedinyana a dimakasine le dikoranta
- Dipapatso
- Melaetsa
- Dikarete tsa ditumediso
- Diposekarete, Mangolo
- Dipapatso
- Morabaraba wa mantswa
- Manane, ditjhate, dikerafo
- Dibuka tsa dipatlisiso (dibukantswe tsa puo e le nngwe le tsa puo tse pedi, dibukakgakolo, le dibuka tsa thutapuo)

Diphatlalatsi tse sebedisetswang dipheo tse ngata:

- Mananeo a TV (j.k. dipale tse sa feleng puong eo ho tsepamisitsweng maikutlo ho yona)
- Dipapatso tsa TV
- Difilimi
- Divideo
- Di CD-ROMO le internete (moo e leng teng)

Kereiti Ya 9

Tsa molomo:

- Dipuisano
- Meqoqo
- Melaetsa
- Dipotso tse reretsweng sepheo se itseng
- Dipale
- Dipina
- Dithothokiso tse phetwang (j.k. dithothokiso tsa thoholetso)
- Ditlaleho (j.k. tlalehopoeletso bakeng sa dipatlisiso tsa phaposing)
- Dipuisano
- Diphehisano
- Ditshwantshiso
- Metlae
- Dipapadi tsa mantswa
- Mananeo a radio

Tse ngolwang/Tse bonwang:

- Dipale
- Dipale tse hlophilweng ho latela boemo kapa dihlopha
- Masedinyana a dimakasine le dikoranta
- Dipapatso
- Melaetsa
- Dikarete tsa ditumediso
- Diposekarete, Mangolo
- Dipapatso
- Morabaraba wa mantswa
- Manane, ditjhate, dikerafo
- Dibuka tsa dipatlisiso (dibukantswe tsa puo e le nngwe le tsa puo tse pedi, dibukakgakolo, le dibuka tsa thutapuo)

Tse ngolwang/Tse bonwang:

- Mananeo a TV (j.k. dipontsho tsa dipuisano puong eo ho tsepamisitsweng maikutlo ho yona)
- Dipapatso tsa TV
- Difilimi
- Divideo
- Di CD-ROMO le internete (moo e leng teng)

Sehlopha/Kereiti ya 7

Sepheho sa ho lthuta 1

HO MAMELA

Moithuti o kgona ho mamela ho fumana tlhahisoleseding, boithabiso le ho arabela ka tshwanelo le ka tshekatsheko e tebileng maemong a fapaneng.

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Mamela le ho arabela dipotso tse bonolo (j.k. Na o kile wa fihla Motsekapa? O ne o ile neng moo?).
- Mamela puisano ya mohala mme a ngola melaetsa.
- Mamela dipale tse kgutshwanyane, tse bonolo le ditema tsa dintlha.
- Mamela ditema tse kgutshwanyane tsa nnete (j.k. pina e tsebahalang).
- Kgetholla medumo ya puo (e bohlokwa bakeng sa qapodiso, ho bala le ho ngola).
- Qala ho lemoha matshwao a kgethollang a sehalo le kgetello.
- Ngola piletso e kgutshwanyane ebile e le bonolo.

Sehlopha/Kereiti ya 8

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Mamela le ho araba dipotso (j.k. Ba lokela ho etsang?).
- Mamela puisano e kgutshwanyane.
- Mamela dipale tse bonolo le ditema tsa dintlha.
- Mamela le ho boha ditema tse kgutshwanyane tsa nnete (j.k. pale e sa feleng ya letsatsi le letsatsi e bapalang TV).
- Kgetholla medumo ya puo (e bohlokwa bakeng sa ho qapodisa, ho bala le ho ngola)
- Lemoha matshwao a kgethollang a sehalo le kgatello.
- Ngola piletso e kgutshwanyane.

Sehlopha/Kereiti ya 9

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Mamela le ho arabela dipotso (j.k. O o bolelletse eng?).
- Mamela puisano e telele.
- Mamela dipale le ditema tsa dintlha.
- Mamela ditema tse kgutshwanyane tsa nnete (j.k. puisano ya rading).
- Kgetholla medumo ya puo (e bohlokwa bakeng sa ho qapodiswa, ho bala, le ho ngola).
- Lemoha matshwao a kgethollang sehalo le kgatello ya mantswe.
- Ngola piletso (j.k. lengolo).

Sehlopha/Kereiti ya 7

Sepheho sa ho lthuta 2

HO BUA

Moithuti o kgona ho buisana ka boitshepo le ka nepahalo ka puo e buuwang maamong a fapaneng.

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Arabela dipotso ka tshwanelo (j.k. ke mang ya buang? Na nka bua le.....? Nka siya molaetsa...?).
- Ba le seabo dipuisanong (j.k. ha a bua ka mohala).
- Botsa moithutimmoho le yena dipotso tse reretsweng sepheo se itseng mme ka mora moo a fane ka tlalehopoeletso.
- Etsa dikopo ka boikokobetso (j.k. Na o ka nka molaetsa ona hle?).
- Kopa ho hlakisetwa se itseng (j.k. Ntshwarele; mohala wa hao ha o utlwahale hantle. Ha ke a o utlwa hantle).
- Utlwisisa ho tshwana le ho fapana ha botjhaba (j.k. ditlwaelo tse amohetsweng tsa ho buisana mohaleng).
- Tshwantshisa ka terama maemo a tlwaelehileng (j.k. ho buisana ka mohala, kapa ho amohela mohala wa thekeng ka nako e sa tshwanelang).

Sehlopha/Kereiti ya 8

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Araba dipotso ka tshwanelo (j.k. O hopola hore ke etse eng? Ke nahana hore o Ha ke ne ke le wena ke ne nka.....).
- Ba le seabo dipuisanong tse bonolo (j.k. ho arolelana mathata le ho kopa dikeletso).
- Etsa diphuputso tse bonolo tsa ka phaposeng (j.k. dintho tseo re tshwenyehang haholo ka baka la tsona) a ka sebedisa lenane kapa kerafo ho bontsha diphetho a nto fana ka tlaleho ho ba bang.
- Kopa ho hlakisetswa se itseng (j.k. Ha ke kgolwe hore ke o utlwisisa hantle. Na o bolela hore.....?).
- Utlwisisa ho tshwana le ho fapana ha botjhaba (j.k. Ke mofuta ofe wa tlhahisoleseding oo motho a ka o kopang ho ya ka botjhaba bo fapaneng. Ke dintho dife tseo ho ka qoqwang ka tsona ditsong tse fapaneng, ke dife tse sa amohelehang).
- Tshwantshisa maemo a mang a itseng (j.k. diqaka tse itseng tse hlahelang batjha ba bang).

Sehlopha/Kereiti ya 9

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Arabela dipotso ka tshwanelo (j.k. O o bolellet-seng? O mpoletsetse hore o ne a le toropong, ebile o bone Sellwane).
- Tlaleha seo e mong a se boletseng.
- Ba le seabo dipuisanong tsa dihlopha tse nyenyane, moo moithuti e mong a tlalehang ka seo ba bang ba se buileng.
- Kopa ho hlakisetswa se itseng (j.k. Ha ke kgolwe hore ke o utlwisisa hantle. Na o bolela hore?).
- Utlwisisa ho tshwana le ho fapana ha botjhaba (j.k. ka moo motho a ka buang ka tsa lerato ditjhabeng tse fapaneng. Ke dintho tsa mofuta ofe tseo motho a ka di buang le tseo a ke keng a di bua kapa a di etsa).
- Tshwantshisa maemo a tlwaelehileng (ka moo a ka sebetsanang le motho ya hlekefetsanang).
- Tshwara dikganyetsano ka phaphosing (j.k. ba buisane ka dintle le dimpe tsa ho apra moaparo o tshwanang sekolong).

Sehlopha/Kereiti ya 7

Sepheho sa ho Ithuta 3

HO BALA LE HO BOHA

Moithuti o kgona ho bala le ho boha bakeng sa ho fumana tlhahisoleseding le boithabiso hape a arabele ka bohlokolosi ho bokgabane ba botjhaba le ba maikutlo ditemeng tsa ho ithuta.

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Bala ditema tse kgutshwanyane ka thuso ya ditshwantsho (j.k. papatso, dipale tsa ditshwantsho tse nang le mantswe a hlahosang).
- Bala pina, thothokiso, pale e bonolo kapa tema ya dintlha.
- Bala ditema tse kgutshwanyane tse buang ka ntho tsa nnete (j.k. khavara e phuthelang CD).
- Bala dibuka tse ngata tse hlophilweng ho ya ka boemo ba bonolo kapa bothata ba tsona (mantswe a boemong ba 1500 - 2000).
- Bontsha tlotlontswe ya ho bala ya mantswe a ka bang 2000 ha selemo se fela.

Sehlopha/Kereiti ya 8

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Bala mefuta e fapaneng ya dipale le ditema tsa dintlha.
- Bala dipina, dithothokiso, dipale le ditema tsa dintlha.
- Bala ditema tse kgutshwanyane tsa nnet (j.k. mangolo a dikeletso a hlahellang dimakasineng tsa batjha).
- Boha papatso ka tshekatsheko e tebileng.
- Bala dibuka tse ngata tse hlophilweng ho ya ka boema ba tsona ba bonolo le bothata (mantswe a pakeng tsa 2000 le 2500).
- Bontsha tlotlontswe ya ho bala ya mantswe a ka bang 2500 ha selemo se fela.

Sehlopha/Kereiti ya 9

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Bala mefuta e fapaneng ya dipale le ditema tsa dintlha (j.k. dipale tse buwang ka boiphihlelo bo fapaneng).
- Bala dipina, dithothokiso, dipale le ditema tsa dintlha tse phephetsang.
- Bala ditema tse kgutshwanyane tse buang ka dintho tsa nnete (j.k. karete ya letsatsi la baratani).
- Boha papatso ka tshehollo e tebileng.
- Bala dibuka tse ngata tse hlophisitsweng ka boemo ba tsona ba bonolo le bothata (ba kgone ho bala mantswe a 2500 ho ya ho 3000).
- Bontsha tlotlontswe ya ho bala ya mantswe a ka bang 3000 ha selemo se fela.

Sehlopha/Kereiti ya 7

Sepheho sa ho lthuta 4

HO NGOLA

Moithuti o kgona ho ngola ditema tse fapaneng tsa dintlha, le tsa boiqapelo bakeng sa merero e mengata e phatlalletseng

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Ngola molaetsa (j.k. molaetsa wa mohala bukaneng ya melaetsa).
- Ngola le ho tshwantsha ka diketso puisano e bonolo (j.k. ho buisana le moahelane ka mmimo o hlodiyang).
- Rala papatso e bonolo.
- Ngola seratswana.
- Fetolela tema ho tswa puong e nngwe ho ya ho e nngwe (j.k. papatso).
- Etsa morabaraba kapa ho bapala papadi ya mantswa (j.k. morabaraba wa mantswa, le ho aha mantswa ka ditlhaku).
- Kgetholla mahareng a mantswa a ngolwang ka ho tshwana empa a na le moelelo o sa tshwaneng (j.k. hlaba (qubu) le hlaba (mmala); bona (leemediqho) le bona (sheba).

Sehlopha/Kereiti ya 8

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Ngola lengolo (j.k. le yang sekgutlwaneng sa dikeletso makasineng).
- Ngola karabo ya lengolo.
- Ngola le ho tshwantsha dipuisano tse bonolo (j.k. ho kopa le ho fana ka keletso).
- Ngola palekgutshwe e bonolo.
- Fetolela ema ho tloha puong e nngwe ho ya ho e nngwe (molaetsa wa posekarete).
- Etsa morabaraba wa mantswe le ho bapala papadi tsa mantswe (j.k. sekerebole).
- Bopa le ho peleta mantswe a matjha (j.k. ho kenya dihlongwanthao maetsing thaba/thabile thola/tholana).

Sehlopha/Kereiti ya 9

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Ngola tema e kgutshwanyane bakeng sa mabaka a phedisano (j.k. lengola la setswalle).
- Ngola ka boiqapelo (j.k. ho ngola thothokiso e kgutshwanyane).
- Rala tema e kgutshwanyane e kenyeletsang dintlha tse ngotsweng le tse bonwang (j.k. karete ya memo).
- Ngola le ho tshwantshisa puisano (j.k. ho kopa motho e mong lekgetlo la pele hore a ye le wena papading eo o e ratang kapa baesekopong).
- Ngola palekgutshwe.
- Fetolela tema e itseng ho tloha puong e nngwe ho ya ho e nngwe (j.k. boroutjhara).
- Etsa morabaraba, wa mantswe le dipapadi tsa mantswe (j.k. sekerebole).
- Bontsha bokgoni bo holang ba ho peleta ka tshwanelo.

Sehlopha/Kereiti ya 7

Sephetho sa ho lthuta 6

SEBOPEHO SA THUTAPUO LE TSHEBEDISO

Moithuti o a tseba mme o kgona ho sebedisa medumo, tlotlontswe le thutapuo ya puo ya tlatsetso.

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a :

- Qapodisa mantswe, a sebedisa kgatello ya mantswe le ya dipolelo le sehalo ka nepo.
- Kgetha/Hlalosa makgethi (j.k. e mokgutshwanyane haholo).
- Kopanya dipolelo ka “empa”(j.k. Ke buka e thata empa e monate haholo).
- Sebedisa lekgathe lejwale lephethi letswelli (j.k. o ne a ntse a sebetsa hantle haholo kotareng ena).
- Etsa polelo tse nang le pehelo (j.k. ha nka hapa lotto; nka ahela mme wa ka ntlo).
- Sebedisa mathusi (k.h.r. mantswe a sebetsang le a mang), ho bontsha kgoneho le kakanyo.
 - e tla na (tiiso);
 - e loketse ho na (kakanyo);
 - e ka na/E ka nna ya na (kgonahalo);
 - e ke ke ya/ha e no na (tiiso ya tatolo);
- Utlwisisa le ho sebedisa mantswe a tsamaellanang (j.k. mosadi o motshwana e seng o motsho).
- Ngola tlotlontswe bukantsweng eo a iketseditseng yona.
- Bontshe tlotlontswe ya ho bala ya mantswe a ka bang 2000 ha selemo se fela.

Sehlopha/Kereiti ya 8

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Qapodisa mantswe, a sebedisa kगतello ya mantswe le ya dipolelo le sehalo ka nepo.
- Utlwisisa le ho sebedisa mahokedi (j.k. e; o; le).
- Utlwisisa le ho sebedisa lekgathe lefetile letswelli (j.k. o ne a bala buka; ba ne ba ile sekolong).
- Utlwisisa le ho sebedisa mathusi (nantswe a sebedisa le a mang), ho bontsha tlameho le tlhokeho:
 - o tlameha hore o be sedi (tlameho);
 - o lokela ho ba sedi (tlhokeho);
 - ha o a lokela ho ba bohlaswa (ha e hlokehe);
 - ha o a tlameha hore o be bohlaswa (e sa dumellwa);
- Utlwisisa le ho sebedisa dipolelwana tsa leetsi.
- Ngola tlotlontswe bukantsweng eo a iketseditseng yona.
- Bontsha tlotlontswe ya ho bala ya mantswe a pakeng tsa 2500 ha selemo se fela.

Sehlopha/Kereiti ya 9

Maemo a Tekolo

Re tseba sena ha moithuti a:

- Qapodisa mantswe, a sebedisa kगतello ya lentswe le polelo le sehalo ka nepo.
- Utlwisisa le ho sebedisa lekgathe lefetile lephethi (j.k. ka nako eo ke fihlang ka yona, o ne a tsamaile).
- Utlwisisa le ho sebedisa pehelo (j.k. Ha nka hapa tjehelete, nka reka dijo).
- Sebedisa mantswe a amanang (a tsamaellang) ho eketsa tlotlontswe (j.k. rata, lerato; thato; seithati; borata, morati serati).
- Ngola tlotlontswe bukantsweng eo a iketseditseng yona.
- Bontsha tlotlontswe ya ho bala ya mantswe a ka bang 3000 qetellong ya selemo.

KGAOLO YA 4

TEKOLO YA MOITHUTI

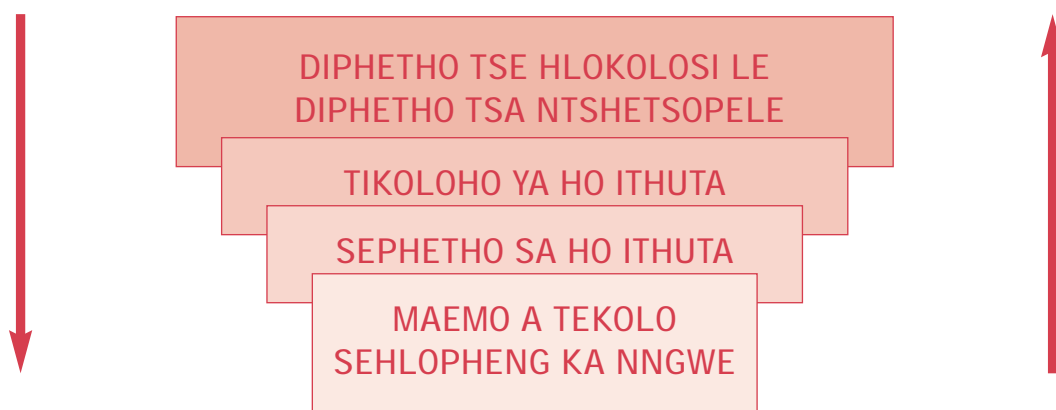
TLHAHISO/SELELEKELA

Moralo wa Tekolo ya Tlaleho ya Kharikhulamo e lekotsweng botjha ya Naha bakeng sa dikereiti tsa R-9 (dikolong) o itshetlehile ho dintlhatheo ya thuto e thehilweng hodima diphetho. Hlahlobo e lokela ho fana ka pontsho ya phihlello ya moithuti ka mokgwa o nang le tshusumetso le katleho, o bileng o netefatsa kgokahano ya tsebo, le bokgoni ba baithuti. Hape hlahlobo e lokela ho thusa baithuti ho etsa kahlolo ya tshebetso ya bona, ba ipehele tseo ba ratang ho di fihlella bakeng sa tswelopele le ho qholotsa ntshetsopele ya ho ithuta.

Ho thusa tseleng ya Tekolo ya moithuti, Tlaleho ya Kharikhulamo e Lekotsweng Botjha ya Naha e:

- Hlalosa Diphetho tsa ho ithuta le Maemo a Tekolo a tsamaelanang le tsona bakeng sa tikoloho e nngwe le e nngwe ya ho ithuta le bakeng sa sehlopha/kereiti ka nngwe ho bente ya Thuto le Thupello e Akaretsang (dihlopha R-9);
- Neha Diphetho tse Hlokolosi le tsa Ntshetsopele moelelo ka hara Diphetho tsa ho Ithuta le Maemo a Tekolo);
- Beha Maemo a Tekolo bohareng ba tsela ya hlahlobo kereiting e nngwe le e nngwe. Maemo a Tekolo a hlalosa boemo boo baithuti ba lokelang ho bontsha phihlello ya bona ya Diphetho tsa ho Ithuta le tsela (botebo le bophara) ya ho ho bontsha phihlello ya bona.

Setshwantsho se latelang se bontsha ho tshwarahana pakeng tsa matshwao a moralo a Tlaleho ya Kharikhulamo e lekotsweng botjha ya Naha:

DINTLHATHEO TSA TEKOLO TSE SEBEDISWANG HO THUTO E THEHILWENG HODIMA DIPHETHO

Tlhaloso

Tekolo Tlalehong ya Kharikhulamo e Lekotsweng Botjha ya Naha bakeng sa dikereiti tsa R-9 (dikolong) ke a tswelang pele, ke tsela e hlophisitsweng ya ho bokella tlhahisoleseding malebana le tshebetso ya moithuti e lekannwang ho ipapisitswe le Maemo a Tekolo ya Diphetho tsa ho Ithuta. E hloka makgetha a tekolo a hlalositsweng hantle le mefuta e fapaneng ya mawa a nepahetseng ho kgontsha matitjhere ho fana ka tlalehopoeletso e ahang ho baithuti le, ho tlaleha ho batswadi le ho batho ba bang ba nang le thahasello.

Matshwao a Sehlooho

Thuto e thehilweng hodima diphetho ke tsela ya ho ruta le ho ithuta e totobatsang hantle seo baithuti ba lokelang ho se fihlella. Ntlhatheo eo e sebetsang ka yona ke ya hore titjhere o hlakisa pele seo baithuti ba lebeleletsweng ho se fihlella. Mosebetsi wa titjhere ke ho ruta hore a tle a thuse baithuti ho kgotsafatsa ditlhoko tsa bona tsa Maemo a Tekolo tsa Kharikhulamo; mosebetsi wa moithuti ke ho ithuta kapa ho etsa seo Maemo a Tekolo a se lebeleletsweng. Tekolo ke ya bohlokwa ho thuto e thehilweng hodima diphetho hobane ho lokela hore ho be le kgonahalo ya ho hlahloba ha moithuti a fihlelletse se hlokehang kereiting ka nngwe.

Ho thusa baithuti ho fihlella bokgoni ba bona bo phahameng ka katleho, Tekolo e lokela ho:

- bonaletsa le ho tsepamisa maikutlo hantle.
- e hokahane le ho ruta le ho ithuta.
- e thehwe hodima makgetha kapa maemo a behilweng pele.
- e fapafapane ho latela mekgwa, le maemo.
- nepahala, e tshepahale e hloke leeme e be le sekgahla se lokelang moithuti le ho tenyetseha ho lekaneng ho dumella menyetla e hodisitsweng.

Sepheo (morero) sa Tekolo

Sepheo se seholo sa ho hlahloba baithuti e lokela ho ba ho hodisa le ho ntshetsa pele moithuti ka mong, ho lekoa la kgatelopele ya baithuti, le ho nolofatsa ho ithuta ha bona. Mosebetsi e meng ya tekolo e kenyeletsa:

Tekolo ya motheo

Tekolo ena hangata e sebediswa qalong ya kereiti kapa mophato mme o sebedisetswa ho fumana seo baithuti ba seng ba ntse ba se tseba. E thusa titjhere ho rala/ho hlophisa mananeo a ho ithuta le ketsahalo ya ho ithuta.

Tekolo ya patlisiso ya sesosa

Tekolo ena e sebedisetswa ho batlisisa ka mofuta le sesosa sa ditshita tsa ho ithuta tseo baithuti ba itseng ba tobaneng le tsona. E latelwa ke tataiso, tshehetso e nepahetseng le mawa a ho kena dipakeng.

Tekolo e tsebisang

E lebelo le ho tshehetsa mokgwa wa ho ithuta le ho ruta, mme e sebedisetswa ho tsebisa titjhere le baithuti ka tswelopele ya moithuti ka sepheo sa ho ntlafatsa ho ithuta. Tlalehopoeletso e ahang e ya etswa hore baithuti ba tle ba kgone ho tswela pele/hola.

Tekolo e kgutsufatsang

E fana ka setshwantsho se akaretsang tswelopele ya moithuti, ka nako e itseng, ho etsa mohlala mafelong a kotara kapa selemo hape le ha moithuti a tloha sekolong se seng a ya ho se seng.

Hlahlobo e hlophisitsweng

Ke Tekolo ya ho lebelo tshebetso ya tsamaiso ya thuto. Ntlha e nngwe ya hlahlobo ena ke ya ho hlahloba tshebetso ya moithuti e tsamaisana le ditshupisi tsa naha. Hlahlobo ena e hlophisitsweng e etswa qetellong ya mophato o mong le o mong wa bente ya Thuto e Akaretsang le Thupello. Karolwana ya kemedi ya dikolo le baithuti e kgethwa boemong ba porofensi kapa ba naha bakeng sa hlahlobo ena.

TEKOLO E TSWELANG PELE

Matshwao a Tekolo e tswelang pele

Tekolo e tswelang pele ke mokgwa wa sehlooho oo hlahlobo e etswang ka ona ho Tlaleho ya Kharikhulamo e Lekotsweng Botjha ya Naha. E akaretsa dintlhatheo tsohle tsa Tekolo ya thuto e thehilweng hodima diphetho mme di etsa bonnete ba hore tekolo e:

- *etsahala ka nako e telele ebile e a tswela pele*: Ho ithuta ho hlahlojwa kgafetsa mme le direkoto tsa tswelopele ya moithuti di kenyeletswa lesedi le letjha/ntjhafatswe ho ya le selemo kaofela.
- *tshehetsa kgolo le tswelopele ya baithuti*: Baithuti e ba banka karolo ba mafolofolo ho ithuteng le ho hlahlobeng, ba utlwisisa makgetha a sebediswang ho hlahloba ketsahalo tsa tshebetso, ba ba le seabo sa ho itlahlaha, ba iphela dipehelo tse itseng tseo ba ratang ho di fihlella, ba ipontshahatse ho ithuteng ha bona mme ba be le boitemohelo ba boitshepo bo phahamisitsweng.
- *fana ka tlalehopoeletso e tswang ho ithuteng le ho rutweng*: Tlalehopoeletso ke letshwao la bohlokwa ho hlahlobo e tsebisang. Mekgwa ya ho fana ka tlalehopoeletso e kenyeletsa mokgwa o nepahetseng wa ho botsa dipotso, ho totobatsa maikutlo a tswang ho titjhere ka molomo kapa a ngotswe fatshe ka se neng se lokela ho fihlellwa ke ketsahalo ya tshebetso ya hlahlobo, le ho kgothaletsa moithuti.
- *dumella kgokahanyo ya hlahlobo ho ruteng le ho ithuteng*: Sena se ka nna sa kenyeletsa ho hlahloba Diphetho tsa ho Ithuta tse mmalwana tse tsamaelanang ka tshebediso ya ketsahalo ya tshebetso e le nngwe ya hlahlobo, le ho kopanya mofuta e mengata ya mekgwa ya ho hlahloba, tsa ho hlahloba Maemo a Tekolo. Boitsebelo ho Diphetho tsa ho Ithuta a ka bontshwa ka mekgwa e mengata, mme ka hoo mofuta e mengata ya mekgwa ya ho hlahloba le menyetla ho tshwanetswe hore ho nehelanwe ka yona moo baithuti ba ka bontshang bokgoni ba bona ka yona.

- *sebedisa mawa a dumellang le ditlhoko tsa baithuti tse fapaneng (tsa puo, tsa mmeleng, monahanong, maikutlong le setsong*: Tekolo e tswelang pele e dumella matitjhere ho ba le kelohlolo ho baithuti ba nang le ditlhoko tsa ho ithuta tse ikgethang le ho hlola ditshita tsa ho ithuta ka tshebediso ya mekgwa e tenyetsehang ya ho ruta. Sehlopheng se seng le se seng sa baithuti, ho nale tekatekano le ditaele tse fapaneng tsa ho ithuta. Baithuti ha ba lokela ho hlahlojwa bohle ka nako e le nngwe le ka mokgwa o le mong.
- *dumella tekolo e kgutsufatsang*: Ho bokellana ha diphetho tsa diketsahalo tsa tekolo e tswelang pele ho fana ka setshwantsho se akaretsang sa tswelo pele ya moithuti ka nako e behilweng. Tekolo e akaretsang e lokela ho hlophiswa ka hloko ho tloha qalong ya selemo, ho kenyeletsa mawa a fapaneng a tekolo - ho etsa mohlala, ka dihlahiso, mesebetsi, diporojeke, diteko tsa sekolo le tsa phaposing - tse tla nehelana ka menyetla e mengata ho bontsha seo ba ithutileng sona.

Mawa a Tekolo:

Kgetho ya seo mawa a tekolo a ka sebedisa eng ke e itshetlehileng ho maikutlo a itseng, e ikgethileng ho titjhere e nngwe le e nngwe, kereiti le sekolo se seng le se seng mme e itshetlehile ho kahlolo ya boporofeshene ba titjhere. Boteng ba sebaka le disebediswa di susumetsa geto ena, mme le ha disebediswa di tshwana, matitjhere a fapana ka mekgwa eo ba etsang dikgetho tsa bona.

Mekgwa, e kgethwang bakeng sa diketsahalo tsa hlahlobo e tshwanetse ho nepahala bakeng sa Maemo a Tekolo a tla hlahlojwa, le sepheo sa tekolo se lokelwa ho utlwisiswa ke baithuti bohle le matitjhere a nang le seabo. Boiphihlelo bo ka bontshwa ka mekgwa e mengatanyana. Kahoo mefuta ya mekgwa e a hlokahala ho neha baithuti monyetla wa ho bontsha bokgoni ba bona ka botlalo.

Mesebetsi e Tlwaelehileng (ya bohle) ya Tekolo

Sepheo sa Mesebetsi e Tlwaelehileng (ya bohle) ya Tekolo:

- Netefatsa ho tshwarella ho kahlolo ya titjhere;
- Ntshetsa pele maemo a nepahetseng a tlwaelehileng;
- Matlafatsa mothamo wa Tekolo e tswelang pele e etswang sekolong;
- Ho phahamisa ho nepahala ha tsela ya ho hlahloba le disebediswa;
- Ho netefatsa hore mesebetsi ya Tekolo ya sekolong e hlahloba ka nepo boiphihlelo le ho fihlella se itseng;
- Ho netefatsa menyetla e hodisitsweng ya baithuti.

Mesebetsi e Tlwaelehileng (ya bohle) ya Tekolo e ka botswa boemong ba Naha, Porofensi, setereke kapa ba dikolo tse kgobokantsweng mmoho. E etswa dikolong mme e behwa boemong bo nepahetseng ke bahlahlobi ba tswang ka ntle.

HO HLOKOMELA TEKOLO

Batho ba hlahlobang

Titjhere le sekolo ba na le boikarabello bo akaretsang tekolong ya baithuti. Matitjhere a lebeletswe ho bopa tsela ya nnete, e tshepahalang, e kgolwehang ya Tekolo. Maano a porofensi a loketse ho netefatsa hore ho nka seabo ha baithuti, sehlopha sa sekolo se hlahlobang, sehlopha sa setereke se tshehetsang, ditshehetso le batswadi e le tse nepahetseng.

Lenaneo la Sekolo la Tekolo

Sekolo se seng le se seng se lokela ho hlahisa lenaneo la tekolo le itshetlehleng ho tataiso ya porofensi le ya naha. Se lokela ho ba le le Moralo wa Sekolo wa ho lekola le sehlopha se tla tsamaisa ho kenngwa tshebetsong ha lenaneo lena. Sehlopha se lokela ho ba le kemedi ho tswa ho mophato o mong le o mong, le ho Tikoloho e nngwe le nngwe.

Ho netefatsa katamelo e nang le boporofeshene ya tekolo, lenaneo la sekolo la tekolo le lokela ho totobatsa ka ho hlaka:

- Tsela eo tekolo e tswelang pele e hlophiswang le ho kenngwa tshebetsong.
- Mokgwa oo dibuka tsa direkoto di tshwarwang ka teng, ka moo di fumanehang ka teng le polokeho ya tsona:
 - dikhoutu tsa tekolo tse behilweng ke Porofensi
 - ho netefatswa ha tekolo ke batho ba hona moo sekolong
 - mokgwa oo ho behwa ha tekolo maemong a nepahetseng ho etswang kateng sekolong
 - makgetlo le mekgwa ya ho repota/tlaleha
 - ho lekolwa ha tsela tsohle tsa tekolo
 - kwetliso ya basebetsi tikolohong tsa tekolo

Ditikoloho tseo ho tsona kwetliso ya sekolong e lokelang ho etsahala di kenyeletsa:

- mokgwa wa ho sebedisa makgetha/diruburiki ho hlahloba;
- fumana tumellano pakeng tsa matitjhere a kereiti e le nngwe ka se nkuwang se hlokahala ho kgotsofatsa Diphetho tsa ho Ithuta;

- mokgwa wa ho ngola maikutlo bakeng sa tekolo, diphetho le diraporoto le.
- ho fihlella kutlwisiso e tlwaelehileng ya lenaneo la sekolo la ho lekola.

HO BOLOKA DIREKOTO

Dibuka tsa Direkoto

Poloko e nepahetseng ya direkoto e a hlokahala ho tekolo yohle, haholoholo ho tekolo e tswelang pele. Buka ya ho rekota e lokela ho bolokwa e le maemong a nepahetseng ke titjhere e nngwe le e nngwe. E lokela ho ba le:

- lebitso la moithuti;
- letsatsi la tekolo;
- lebitso le tlhaloso ya diketsahalo tsa Tekolo;
- diphetho tsa diketsahalo tsa tekolo, ho ya ka Tikoloho tsa ho Ithuta kapa Mananeo a ho Ithuta;
- moo ho fanweng ka maikutlo hodima mosebetsi wa moithuti bakeng sa ho fana ke tshehetso.

Direkoto tsohle di lokela ho fumanaha ha bonolo, ho be bonolo ho di toloka, di bolokwe di sireletsehile, di bolokwe e le sephiri le ho ba le thuso ho ruteng le ho tsela ya ho tlaleha.

Lenaneo la sekolo la ho lekola le laola dintlhakgolo tsa mokgwa oo dibuka tsa ho rekota di tlamehileng ho tlatswa kateng. Dikhoutu tsa hlahlobo di sebediswa ho hlalosa kamoo moithuti a sebedsang kateng kgahlanong le Diphetho tsa ho ithuta. Dikhoutu tse sebedisitsweng di lokela ho hlaka le ho utlwisiswa ke baithuti le batswadi.

Dikhoutu tse tla sebediswa bakeng sa ho Tekolo

Ho na le mekgwa e mengata eo tlalehopoeletso ya Tekolo ho ka fanwang ka yona ho moithuti le ho rekotwa ke titjhere. Ho kgetha mekgwa o motle ka ho fetisisa wa ho etsa sena bakeng sa mosebetsi wa hlahlobo ho tla itshetleha hodima dintlha tse ngatanyana, tse jwaloka:

- Lenane la baithuti ka phaposing le nako eo titjhere e nang le yona;
- Bothata le bolelele ba mosebetsi wa tekolo;
- Dikahare tsa seo ho ithutwang sona kapa bokgoni bo hlahlojwang (j.k. Mmetse kapa mongolo);
- Potlako eo ka yona ho fanwang ka tlalehopoeletso;
- Mokgwa oo tlalehopoeletso e behilweng ka bomong kateng;
- Makgetha kapa rubriki e sebediswang ke titjhere ho hlalosa tshebetso ya moithuti;
- Hore tshebetso ya moithuti e lokela ho bapiswa le ya baithuti mmoho le yena, tshebetso ya hae ya pele kapa ditlhoko ya Maemo a Tekolo ya Diphetho tsa ho Ithuta.

Dikhoutu tse ding di nepahala ho feta tse ding mabakeng a fapaneng. Mohlala, maikutlo e ka ba a nammeng, a qoholehileng bakeng sa moithuti ka mong mme a fana ka ditshisinyo bakeng sa ntlafatso. Maikutlo ao ho fanwang ka wona a bohlokwa bakeng sa ho repota ka tshebetso ya moithuti kgahlanong le Maemo a Tekolo. Leha ho le jwalo ho ntshuwa ha maikutlo ho nka nako e telele ho ka ngolwa mme ha ho bonolo ho a rekota. Dikhoutu tse kang 'Hantle ho feteletseng', 'Hantle haholo', 'Hantle', 'O na le bokgoni', 'Ha a na bokgoni bo loketseng' di ngoleha ka potlako ebile di dumella tekolo ya ho bontsha tswelopele kgahlanong le mosebetsi o fetileng le kgahlanong le Maemo a Tekolo. Leha ho le jwalo ha di nehelane ka sebaka ka dintlhakgolo tse bang teng ha ho ntshuwa maikutlo. Ka hlakoreng le leng, matshwao a rekoteha ka potlako mme a ka kopanngwa mmoho, a atiswa le ho arolwa. A nale thuso ha ho hlahlojwa tshebetso ya baithuti ho ipapisitswe le ya ba bang ka phaposing, le ho dikereiti tse ding kapa sekolo. Leha ho le jwalo a fana ka tlhahisoleseding e nyane ka tshebetso ya baithuti kgahlanong le Maemo a Tekolo.

Mehlala, e fumanwang hara e meng, ya dikhoutu tsa hlahlobo ke ena:

- ha ba so fihlelle, o se a tla fihlella, o fihlelletse;
- tshebetso e kgotsofatsang, o hloka thuso;
- A, B, C;
- dipolelwana tse radilweng haholoholo bakeng sa diketsahalo tsa hlahlobo kapa tlaleho/raporoto

Khoutung efe kapa efe e sebediswang, tlalehopoeletso e ba le katleho haholo ha e kopanngwa le ho ntshuwa ha maikutlo. Ho nale kgonahalo ya ho ba le ntlafatso ho phihlelle ha baithuti ba filwe tlalehopoeletso e ngotsweng fatshe ho feta ha ba filwe matshwao feela. Leha matshwao le porosente di nale thuso e kgolo ha ho rekotwa, jwaloka ha ho le bonolo ho ngola matshwao bukeng ya ho rekoto, hangata ha di na thuso bakeng sa tlalehopoeletso le ho repota. Mathata a mang a hlalwang ke matshwao ke a hore a ka kopanngwa a etswa letshwao le le leng le leholo leo ho tla sebetsanwa le lona mme sena se pata boholo ba phihlelle le tswelopele ya baithuti. Ha baithuti ba qetile mosebetsi wa hlahlobo o fetang bonngwe, ho nale ho lekeha ha ho sebedisa matshwao a dipalo, ho a kopanya le ho fumana matshwao a fumanweng ke baithuti bohle a nto arolwa ka lenane la bona ha sena se etsahala, matshwao a lahlehelwa ke thuso ya wona ya ho fana ka tlalehopoeletso. Matshwao a kopantsweng a nto arolwa ka lenane la baithuti kapa a kopantsweng ho etsa letshwao le le leng a pata ntlha ya hore moithuti e ka nna ya ba o fihlelletse thuto e neng e behilwe hantle ntlheng e itseng, empa e seng ho e nngwe. Matshwao a fana ka boemo ba phihlelle e akaretsang empa a pata mabaka a ho lekola phihlelle (kapa ho

sa fihlelle phihlello) ho tswa ho moithuti, le ho thibela tsepamiso ya maikutlo ho ho ithuteng se itseng ho tswa ho hlahlobo. Ebile ha a hlalose tswelopele ya moithuti kharikhulamong yohle. Maamong a mangata ho tsitlallela matshwao a le mang (ntle le ha e ba ke a kgotsofatsang), ho nkuwa e le sesupo ya tswelopele e ntle. Matshwao a 70 kgahlanong le Maemo a Tekolo ya Kereiti ya 5 le matshwao a 70 kgahlanong le Maemo a Tekolo ya Kereiti ya 6 a pata ka ho phethahala tswelopele e bang moithuti e ka nna ya ba o bile le yona hara selemo, e hlalosehang hantle ha ho entswe polelo, ho sebedisitswe khoutu kapa ho ntshitswe maikutlo.

Dikhoutu tsa Naha

Ha ho rekotwa kapa ho tlalehwa ka phihlello ya moithuti ho Diphetho tsa ho Ithuta tsa kereiti e itseng, dikhoutu tse latelang di lokela ho sebediswa:

4 = Phihlello ya moithuti *e fertile hole* ditlhoko tsa Sephetho sa ho Ithuta sa kereiti

3 = Phihlello ya moithuti *e fertile* ditlhoko tsa Sephetho sa ho Ithuta sa kereiti

2 = Phihlello ya moithuti *e kgotsofaditse ntlha* e itseng ya ditlhoko tsa Sephetho sa ho Ithuta sa kereiti

1 = Phihlello ya moithuti *ha a ya fihlella ditlhoko* tsa Sephetho sa ho Ithuta sa kereiti

Dipallo tsa tswelopele/kgatelopele

Mafelong a selemo se seng le se seng, pallo ya tswelopele e lokela ho tlatswa, e saenwe ke hlooho ya sekolo le hlooho ya lefapha. Pallo ya tswelopele ke rekoto e nang le tlhahisoleseding e kgutsufaditsweng ka ha tswelopele ya baithuti kereiting, le sekolong.

Pallo ya tswelopele e lokela ho kenyeletsa tlhahisoleseding ena:

- Lebitso la sekolo le setempe sa sekolo;
- Lenane la baithuti kereiting ka nngwe;
- Dikhoutu tsa tswelopele Tikolohong nngwe la ho Ithuta (Tsamaiso ya Khoutu ya Naha);
- Dikhoutu tsa tswelopele kereiting ka nngwe (tswelopele ya ho fetela kereiting e nngwe kapa ho sala kereiting yona eo);
- Ho ntshuwa ha maikutlo hodima ditikoloho tseo a nang le matla ho tsona le tseo a hlokang tshehetso ho tsona Lenaneong le leng le le leng la ho Ithuta;
- Letsatsi/mohla le moo hlooho ya sekolo e saenileng teng, titjhere kapa morutabana e mong le moemedi wa lefapha.

Porofaele ya Moithuti

Porofaele ya moithuti ke rekoto e tswelang pele ya tlhahisoleseding e fanang ka tswelopele ya moithuti e akaretsang, e kenyeletsang ntshetsopele e phethahetseng ya makgabane, maikutlo le tswelopele ya phedisano. E thusa titjhere kereiting e latelang kapa sekolong ho utlwisa moithuti hantle, mme ka hoo ho ikarabella ka nepo ho baithuti. Porofaele e lokela ho sireletswa bakeng sa moithuti e mong le e mong mme e lokela ho tsamaya le moithuti nakong yohle ya ho ithuta ha hae.

Mofuta o latelang wa tlhahisoleseding o lokela ho kenngwa porofaeleng ya moithuti:

- Tlhahisoleseding ya motho ka boyena;
- Maemo a mmele le nalane ya tsa bophelo bo botle;
- Dikolo tseo a kileng a kena ho tsona le rekoto ya hae ya ho tsamaya sekolo;

- Ho ba le seabo le diphihlello mesebetsing e ka thoko ho tsa thuto;
- Boitshwaro ba maikutlo le ba phedisano;
- Ho ba le seabo ha batswadi;
- Ditikoloho tse hlokang tshehetso e ekeditsweng
- Tlaleho/raporoto e kgutsufatsang e akaretsang ya ha selemo se fela le;
- Rekoto ya kgutsufatso ya tswelopele ya dilemo tsa ho ithuta;

Ela hloko:

- Porofaele ya moithuti e nka sebaka sa ditokomame tsohle tsa direkoto kaofela tsa tswelo pele tse ileng tsa sebediswa ke sekolo, tse jwaloka dikarete tsa direkoto, dikarete tsa titjhere, le dikarete tsa Edlab. Sepheo sa mantlha sa porofaele ya moithuti ke ho thusa moithuti ka hore a be le bokgoni ba ho fihlella mefuta ya tlhahisoleseding e teng ka hara yona.
- Tlhahisoleseding ya moithuti ka boyena ba hae, e ka hara porofaele ha e a lokela ho sebedisetswa ho kgetholla ka leeme kgahlanong le yena.
- Porofaele ya moithuti e seke ya kopakopannngwa le potofolio ya hae. Potofolio ke mokgwa wa ho hlahloba o fang moithuti le titjhere ka bobedi monyetla wa ho sheba mosebetsi o entsweng ka makgetlo a mangata bakeng sa mesebetsi ya hlahlobo. Mosebetsi o kenngwa kahara mokotlana o phuthilweng, faele kapa lebokose. Ka hlakoreng le leng porofaele ya moithuti ke rekoto e nang le tlhahisoleseding ka ha moithuti.

Diraporoto

Tlhahisoleseding e lokelang ho Kenngwa Diraporotong

Matitjhere a lokela ho ikarabella ho baithuti, batswadi, tsamaiso ya thuto, le baahi ba phatlaletseng ho hlahlobeng bana ba bona. Sena se etsahala ka ho repota. Ho tlatseletsa ho diraporoto tse ngotsweng fatshe, diket-sahalo tsa molomo kapa tsa ho bontsha ka ho etsa, ho pepesa le dipontsho tsa mosebetsi wa bana di ka nna tsa sebediswa.

Raporoto e nngwe le e nngwe ya tswelopele ya moithuti ka kakaretso e lokela ho kenyeletsa tlhahisoleseding ena:

- thuto e fihleletsweng;
- boipabolo ba moithuti;
- tshehetso e hlokahalang;
- tlalehopoeletso e ahang, e lokelang ho ba le moo ho ntshuweng maikutlo ka ha tshebetso ya moithuti a bapiswa le baithutimmoho le yena le mosebetsi wa hae wa nako e fetileng o bapiswa le ditlhoko tsa Ditikoloho tsa ho Ithuta.

Ho repota ho batswadi ho lokela ho etswa kgafetsakgafetsa ho kgothaletsa hore ba be le seabo le ho nka karolo. Matitjhere a lokela ho repota qetellong ya kotara e nngwe le e nngwe ba sebedisa dikarete tse hlophisitsweng.

Ha ho tlo kgonahala kamehla ho fana ka tlhahisoleseding ya phihlello sephethong se seng le se seng sa ho Ithuta.

Le ha ho le jwalo diraporoto di lokela ho fana ka tlhahisoleseding ka phihlello Tikolohong e nngwe le e nngwe ya ho Ithuta kapa Lenaneong le leng le le leng la ho ithuta. (Ntlheng ya Mophato wa Motheo)

Dikarete tsa ho Tlaleha\Repota

Bonyane ba ditlhoko tse hlokalang bakeng sa karete ya ho tlaleha ke tsena:

1. Dintlha tsa motheo:

- Lebitso la sekolo;
- Lebitso la ngwana;
- Kereiti ya moithuti;
- Letsatsi la moithuti la tswalo;
- Selemo le kotara;
- Letsatsi le moo motswadi kapa mohlokomedi a saenang;
- Letsatsi le moo titjhere a saenang teng;
- Letsatsi le moo hlooho ya sekolo e saenang teng;
- Letsatsi la ho kwalwa le ho bulwa ha sekolo;
- Setempe sa sekolo;
- Porofaele ya ho tsamaya sekolo ha moithuti;
- Tlhaloso ya dikhoutu tsa Tsamaiso ya Naha ya ho Khouta.

2. Moo a nang le matla le ditlhoko:

- Nehelana ka tlhaloso ya matla, ditlhoko tsa ntshetsopele, kapa tikoloho eo moithuti a hloakang tshehetso ho Tikoloho e nngwe le e nngwe ya ho Ithuta kapa Lenaneo le leng le le leng la ho Ithuta.
- Sebedisa Tsamaiso ya Naha ya ho Khouta ho hlahloba tshebetso kgahlanong le Maemo a Tekolo le Diphetho tsa ho Ithuta tseo ho sebetsanweng le tsona ho fihlela moo - ha ho hlokahale ho fana ka khoutu bakeng sa Sephetho se seng le se seng sa ho Ithuta. Raporotong ya selemo ha se fela tshebetso ya moithuti ka kakaretso Tikolohong tsa ho Ithuta e lokela ho bontshwa.

3. Ho ntshuwa ha maikutlo ka Tikoloho e nngwe le e nngwe ya ho Ithuta kapa Lenaneo le leng le le leng la ho Ithuta:

Nehelana ka maikutlo ka Tikoloho e nngwe le e nngwe ya ho Ithuta kapa Lenaneo la ho Ithuta, o tsepamisitse maikutlo ho baithuti ba fetileng ditlhoko kapa ba hloakang tshehetso. Ho ntshuwa ha maikutlo ho matla a qoholehileng le ditikoloho tse hloakang tshehetso, di lokela ho hokelwa ho Maemo a Tekolo. Ho ntshuwa hona ha maikutlo ho tla fa batswadi, baithuti le matitjhere a mang monyetla wa ho fumana kutlwisiso ya hore ke tshehetso efe e hlokwang ke moithuti.

MANANE A TSHUPISO

LENANE LA MANTSWE LE DITLHALOSO TSA ONA BAKENG SA KHARIKHULAMO LE TEKOLO

Tekolo - Ke mokgwa wa tshebetso, e hlophisitsweng, e tswelang pele ya ho bokella lesedi ka tshebetso ya moithuti mme e bapiswa kgahlano le Maemo a Tekolo

Maemo a Tekolo - Tsebo, bokgoni le makgabane, tseo moithuti a lokelang ho di bontsha, hore a fihlele Diphetho tsa ho Ithuta sehlopheng/kereiting kang

Tekolo ya Motheo - Ke Tekolo ya motheo/ya qalong, e sebedisetswang ho fumana seo moithuti a seng a ntse a se tseba

Tekolo e tswelang pele - Ke mofuta wa hlahlobo o kgothalletsang kgokahanyo ya Tekolo ho ruteng, le ntshetsopele ya baithuti ka tshebediso ya tlalehopoeletso e tswelang/ya nako tsohle

Diphetho tse hlokolosi - Tsona mmoho le Diphetho tsa Ntshetsopele, ke diphetho tsa mantlha tsa Tlaleho ya Kharikhulamo Ya Naha bakeng sa Kereiti ya R - 9 (dikolong), tse kgothalletswang ke Molaotheo - di kenyelletsa bokgoni ba mantlha ba bophelo bakeng sa baithuti bo kang kgokahano, ho nahana ka hloko, taolo ya lesedi/tlahisoleseding, mosebetsi wa sehlopha le wa setjhaba sa selehae le bokgoni ba ho hlahloba

Kharikhulamo 2005 - Sena se lebisitswe ho phetolelo ya pele ya Tlaleho ya Kharikhulamo Ya Naha ka mora Kgethollo. Tokomane ena ya leano la thuto ya 1997, e fana ka moralo wa popeho bakeng sa Ntshetsopele ya Kgolo ya ngwana ya bongwaneng, Thuto le Thupelo e Akaretsang, Ntshetsopele ya Thuto le Thupelo, Thuto ya Motheo ya Batho ba Baholo, le Thupelo. Tlaleho e lekotsweng botjha ya Kharikhulamo Ya Naha bakeng sa Kereiti ya R - 9 (dikolong), e lebisitswe ho matlafatsweng ha Kharikhulamo 2005

Diphetho tsa Ntshetsopele - Tsona mmoho le Diphetho tse Hlokolosi, ke diphetho tsa bohlokwa/tsa mantlha tsa Tlaleho ya Kharikhulamo Ya Naha bakeng sa Dikereiti tsa R - 9 (dikolong) tse hlohlolleditsweng ke Molaotheo: di kenyelletsa ho fana ka bokgoni ho baithuti hore ba ithute ka katleho, le hore ba fetoe baahi ba nang le boikarabello, ba kelohloko le ba nang le bokgoni ba ho hlahisa dintso

Kgato ya ho tswa mophatong - Ha baithuti ba qeta sehlopha (kereiti) sa 9, ba nehwa setifikeiti sa Thuto le Thupello e Akaretsang

Tekolo e Tsebisang - Mofuta ona wa Tekolo, o hlahloba tswelopele ya moithuti nakong eo thuto e tswelang pele hore e fane ka tlalehopoeletso e tla matlafatsa ho ithuta

Mophato wa Motheo - Ke mophato wa pele wa mokgahlelo (bente) wa Thuto le Thupelo e Akaretsang Dihlopha (Dikereiti) tsa 1, 2, 3

Mokgahlelo (Bente) wa Thuto le Thupello e Akaretsang. - Dilemo tse 10 tse tlamang tsa ho tsamaya sekolo, o etswang ke Mophato wa Motheo, o Mahareng le o Phahameng

Setifikeiti sa Thuto le Thupello e Akaretsang - Ke setifikeiti se fumanwang ha ho phethilwe ka katleho mokgahlelo wa Thuto le Thupello e Akaretsang

Kgokahanyo - Ke ntlhatheo ya sehlooho ya ho rala Tlaleho ya Kharikhulamo Ya Naha, e hlokang hore baithuti ba sebedise tsebo le bokgoni ho tswa Tikolohong tse ding tsa ho ithuta kapa ho tswa dikarolong tse fapaneng tsa Tikoloho e le nngwe ya ho ithuta bakeng sa ho ntshetsa pele mesebetsi le diketsahalo

Mophato o Mahareng - Ke mophato wa bobedi wa mokgahlelo (bente) wa Thuto le Thupello e Akaretsang Dikereiti 4, 5, 6

Puo ya ho ithuta le ho ruta - Ke puo e sebediswang haholo tikolohong e itseng ya ho ithuta le ho ruta. Baithuti ba bang ba ithuta le ho rutwa ka puo ya tlatsetso (eo e seng puo ya bona ya lapeng)

Tikoloho tsa ho Ithuta - Ho na le Ditikoloho tse 8 tsa ho ithuta Tlalehong ya Kharikhulamo Ya Naha bakeng sa Dikereiti tsa R - 9 (dikolong): Dipuo, Mmetse, Mahlale a Tlhaho, Thekenoloji, Mahlale a Phedisano, Kamahanyo le tsa Bophelo, Mahlale a Kgwebo le Tsamaiso le Bonono le Botjhaba

Tlaleho ya Tikoloho ya ho Ithuta - Ke Tlaleho ya Tikoloho e nngwe le e nngwe ya ho Ithuta, e hlahisang Diphetho tsa ho Ithuta le Maemo a Tekolo

Diphetho tsa ho Ithuta - Diphetho tsa ho Ithuta di tswa ho Diphetho tse Hlokolosi le tsa Ntshetsopele, mme di hlalosa seo moithuti a lokelang ho se tseba, le ho kgona ho se etsa ha a fihla qetellong ya sehlopha/kereiti, mophato le bente

Porofaele ya Moithuti - Rekoto e akaretsang ya tlhahisoleseding ka tshebetso ya moithuti e kenyeletsang le tlhahisoleseding ka moithuti ka boyena, kgolo ho tsa phedisano, tshehetso e hlokwang ke moithuti eo, le malebela (*sample*) a mosebetsi wa hae le raporoto ya selemo

Mananeo a ho ithuta - Mananeo a diketsahalo tsa ho ithuta a kenyetse dikahare (tsa tikoloho ya ho ithuta) le mekgwa ya ho ruta- tsena di tataiswa ke Tlaleho ya Kharikhulamo Ya Naha bakeng sa dikereiti tsa R- 9, empa a etsuwa ke diporofensi, dikolo le matitjhare

Mokgwa wa Naha wa dikhoutu (matshwao) - Mokgwa wa naha o maemong wa dikhoutu tsa tshebetso bakeng sa ho tlaleha (repota) tswelopele ya moithuti

Diphetho - phethelo qetellong ya tshebetso ya ho ithuta, e thehilweng hodima diphetho. Diphetho tsena di thusa ho fana ka sebopeho tshebetsong ya ho ithuta

Thuto e thehilweng hodima Diphetho - Ke tshebetso e thehilweng hodima diphetho, e thehilwe hodima diketsahalo, e bile e shebane le baithuti haholo. Ho latela mokgwa ona wa, Kharikhulamo 2005 le Tlaleho ya

Kharikhulamo Ya Naha, di reretswe ho kgothalletsa ho ithuta ha ka nako tsohle.

Potefolio - Faele ya moithuti ka mong e jereng mosebetsi wa moithuti

Tswelopele/Kgatelopele - Ke ntlhatheo ya mantlha ya moralo wa Tlaleho ya Kharikhulamo Ya Naha, e etsang hore baithuti ba hodise bokgoni le kutlwisiso ya bona ka hanyane, ka botebo, le ka tsebo e phatlalletseng sehlopheng/kereiting e nngwe le e nngwe

Dipallo tsa tswelopele/Kgatelopele - Ke sesebediswa sa ha selemo se fela, seo ho sona ho rekotwang kgatelopele ya baithuti bohle sehlopheng/kereiting. Pallong mona ho kenyeleditswe matshwao bakeng sa kgatelopele Tikolohong ya ho ithuta le sehlopheng (kereiting) se seng le se seng. Hape ho ngolwa le maikutlo kapa keletso ya hore moithuti o hloka thuso karolong efe

Tekolo e Kgutsufatsang - Mofuta ona o fapana le Tekolo e tsebisang, ka hore wona o bua ka ditlaleho (diraporoto) tsa ka mehla tsa tswelopele ya moithuti, ka tlwaelo qetellong ya kotara le ya selemo

Mophato o Phahameng - Ke mophato wa boraro wa mokgahlela wa Thuto le Thupello e Akaretsang Dikereiti 7; 8; 9

LENANE LA MANTSWE LE DITLHALOSO TSA WONNA TSA TIKOLOHO YA HO ITHUTA

Ho mamela ka mafolofolo - ha motho a leka ho ipeha boemong ba mmui mme ba mamela le ho bua ka hloko seo mmui a se buang

Puo ya tlatsetso - puo eo ho ithutwang yona eo e seng ya moithuti ya lapeng

Botemengata - ha moithuti a ithuta puo tse ngata tsa tlatsetso ho kenyeletsa le ya hae ya lapeng. Sena ha se nke sebaka sa puo ya lapeng empa ho ithutwa ho ipapisitswe le yona

Makgabane a puo - tshebediso ya puo ho bopa tema e hohelang babadi e bileng e ba natefela

Tema tsa nnete - tema tse sebediswang bophelong ba nnete (j.k dimakasine, dikoranta, direkoto tsa diradio le theleveshene, dipapatso, ho tshwauwa ha dipakete, diboroutjhara, diforomo, mangolo)

Katamelo e lekalekaneng ho phadimeho - katamelo e tshehetsang phadimeho e itlhalang/e ropohang feela e kgothaletsang baithuti ho natefelwa ke dibuka le ho tsepamisa maikutlo ho moelelo, ebile e ba fa mawa a ho sebedisa dikhoutu tsa mantswe a ngotsweng

Leeme - tlwaelo ya ho kgetholla ntho e nngwe ho e nngwe hoo e bang motho e mong ha a kgone ho etsa hlahlobo e nepahetseng

Motapo - tshebediso ya puo kapa mokgabisopuo haholo hona hoo e bang puo eo e lahlehelwa ke moelelo wa yona wa mantlha

Sehlohlo - karolo e hohelang, e thabisang ebile e nale tshusumetso temeng eo hangata e atamelang ho ya pheletsong ya tema

Moelelo o ipatileng - ke tshebediso ya puo moo sebui se sebedisa puo e nngwe ho pata moelelo wa seo a se buang ka nnete

Kgobokanyo ya ditumammoho - ditumammoho tse hlahellang nqa e le nngwe ka tatelano e tsitsitseng puong (mohlala: Sesothong 'tshuo' jwaloka ho 'tshwanelo'; 'tshwele' le 'tshweu')

Puo e itlhalang/ e ropohang - tsebo ya ngwana ya mantswe a ngotsweng. Bana ba bona mongolo tikolohong eo ba phelang ho yona mme ba qala ho utlwisisa sepheo sa wona. Ba ka nna ya ba ba phethetswe dipale kapa ba baletswe tsona mme ba ithuta mokgwa oo dipale di sebetsang ka wona le hore na dipale ke eng. Ka hoo pele ba eya sekolong ba se ba ntse ba tseba ho ho ngata. Ba ka nna ba leka ho ngola mabitso a bona ba sebedisa moelelo wa bona wa ditlhaku le mopeleto (khr mopeleto o ropohang feela), mme ba ka nna ba etsa eka ba bala buka (khr bonketsisane ba ho bala). Sena ke qaleho ya tsebo ya bana ya ho bala le ho ngola

Puo e nang le tshusumetso - puo e tsosolosang maikutlo a matla

Kelohloko - bokgoni ba ho ipeha maemong a motho e mong, ho etsa se itseng ka kutlwelobohloko

Moralo - sebopeho se sebediswang ha ho ngolwa ditema tse fapaneng. Ho etsa mohlala, titjhene a ka fana ka moralo o latelang wa thothokiso:

bokgubedu ke mmala wa kgalefo	_____ ke mmala wa _____
bokgubedu ke mmala wa madi	_____ ke mmala wa _____
bokgubedu ke mmala wa kotsi	_____ ke mmala wa _____
bokgubedi ke mmala wa lerato	_____ ke mmala wa _____

Ho ngola ka bolokolohi - ha baithuti ba fuwa monyetla wa ho ngola seo ba ratang ho se ngola ntle le hore ba tshwenyeha ka ho etsa diphoso. Baithuti ba lokela ho kgothaletswa ho ngola hangata kamoo ba ka kgonang kateng

Dingolwa tse hlophisitsweng ho ya ka maemo - dibuka tse ngolwang ka thutapuo le tlotlontswe maemong a fapaneng (j.k. boemo ba mantswe a 500, le a 1000). Di kgonatsha baithuti ho bala boemong bo nepahetseng ba tsebo ya bona ya puo

Sehalo - paterone ya ho phahama le ho nyoloha ha lentswe e nang le seabo moeelong wa polelo (dipotso di buuwa ka sehalo se phahameng)

Ho Ruteha - bokgoni ba ho bala le ho sebedisa tlhahisoleseding le ho ngola bakeng tse fapaneng, Ke karolo ya bokgoni bo akaretsang ho etsa moelelo wa lefatshe la hae

Ho Ruteha ho - ho nale mefuta e mengata ya tsebo:ho bala le ho ngola, ho ruteha ho tsa setso (kutlwisiso ya setso; le ya makgabane a phedisano le a mehopollo o bopang ho bala ha rona ha ditema) ho ruteha ho hlokolosi (bokgoni ba ho ntsha maikutlo ka hloko ho molaetsa o fuperweng ke tema) ho ruteha ho tse bohuwang (ho bala/ngola ha ditshwantsho, matshwao le tse ding) ho ruteha ditema ho tsa kgaso (ho balwa ha dikoranta, dimakasine, thelevishene ditshwantsho tsa filimi jwaloka melaetsa ya setso

Temoho ya difoniki - bokgoni ba ho hlwaya pakeng tsa modumo e fapaneng ya puo

Foniki - ke kamano pakeng tsa modumo le mopeleto wa wona. Sena se thusa ho elellwa lentswe ha ho balwa mme se thusa motho ho peleta ka nepo

Phetelo - ho pheta/bolela taba kgetlo la bobedi kapa la boraro

Dipotso tsa retoriki - dipotso tse sa hlokgeng dikarabo tseo mongodi a di sebedisetsang bakeng sa ho fana ka tshusumetso e seng hakaalo bakeng sa hore a fumane karabo

Ho sekima - ke ho okola tema ka potlako ho fumana tjhebokakaretso(ho okola dihlooho tsa koranta)

Ho sekena - ke ho sheba ka tema botebo hore o fumane tlhahisoleseding e qoholehileng (ho sheba ka botebo bukana ya mehala ho fumana lebitso le nomoro kapa lenanetafole la dinako tsa bese kapa tsa terene)